وزارت معارف

معینیت نصاب تعلیمی، تربیهٔ معلم و مرکز ساینس

ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی

رهنمای معلم

تعلیم و تربیهٔ اسلامی

صنف چهارم

مذهب جعفری

سال چاپ: ۱۳۹۵ هـ. ش.

unicef

د هر ماشوم لپاره
برای هر طفل

From
the People of Japan

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی و تربیهٔ معلم

ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی

و تألیف کتب درسی

رهنمای معلم

تعلیم و تربیهٔ اسلام

صنف چهارم

(مذهب جعفری)

سال چاپ: ۱۳۹۷ هـ. ش.

مؤلف

- محمد قاسم الیاسی «ترگانی»

ایدیت علمی و مسلکی

- مؤلف محمد باقر حلیمی «جعفری»

ایدیت زبان

-

کمیتهٔ دینی، سیاسی و فرهنگی

-

-

کمیتهٔ نظارت

- دکتور اسدالله محقق معین انکشاف نصاب تعلیمی، تربیهٔ معلم و مرکز ساینس
- دکتور شیر علی اظریفی مسؤول پروژهٔ انکشاف نصاب تعلیمی
- سرمؤلف عبدالظاهر گلستانی رئیس عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تالیف کتب درسی

طرح و دیزاین

- وحیدالله «محمدی»

بسم الله الرحمن الرحيم

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان

بسم الله الرحمن الرحیم

پیام وزیر معارف

استادان و معلمان محترم،

تعلیم و تربیه اساس انکشاف و توسعهٔ همه کشورهای جهان را تشکیل می‌دهد، نصاب تعلیمی یکی از عناصر بنیادی و اولیهٔ تعلیم و تربیه بوده که مطابق انکشافات علمی و نیازمندی‌های جامعه وضع می‌گردد، واضح است که انکشافات علمی و ضرورت‌های جامعه همواره در حال تَطَوُّر می‌باشد؛ بناءً لازم است نصاب تعلیمی نیز به صورت علمی و دقیق مطابق ایجابات عصر و زمان انکشاف نماید؛ البته نباید نصاب تعلیمی تابع تغییرات سیاسی، نظریات و تمایلات اشخاص گردد.

کتاب رهنمای معلم که امروز در دسترس شما قرار دارد بنابر همین مشخصات تهیه و ترتیب گردیده است، با تکیه بر میتودهای جدید تدریس، فعالیت‌هایی در آن اضافه شده که فعال نگاه داشتن شاگردان در عملیهٔ تدریس جزء پلان درسی گردیده است.

امیدوارم محتویات این کتاب که با استفاده از روش‌های آموزش فعال مطابق رهنمودها و پلان تعلیمی تعیین شده صورت گرفته مورد استفادهٔ شما استادان عزیز قرار گیرد، و از اولیای محترم شاگردان نیز تقاضا به عمل می‌آید که در تعلیم و تربیهٔ با کیفیت دختران و پسران خود همکاری متداوم نمایند، تا اهداف و آرزوهای نظام معارف برآورده گردیده، نتایج و دست آوردهای خوبی برای آنان و کشور ما داشته باشد.

باور دارم که استادان و معلمان گرانقدر ما در تطبیق مؤثر نصاب تعلیمی رسالت و مسؤولیت بزرگ خویش را اداء می‌نمایند.

وزارت معارف همواره تلاش می‌نماید تا نصاب تعلیمی معارف مطابق اساسات دین مبین اسلام، حس وطن دوستی و معیارهای علمی با در نظرداشت نیازمندی‌های مُبرم جامعهٔ ما انکشاف نماید.

در این عرصه از تمام شخصیت‌های علمی و دانشمندان تعلیم و تربیهٔ کشور و اولیای محترم شاگردان تمنا دارم، تا با ارائهٔ نظریات و پیشنهادات سالم و مفید خویش مؤلفان ما را در بهبود و غنامندی هرچه بیشتر تألیف کتب درسی و رهنمای معلم یاری رسانند.

از همهٔ دانشمندانی که در تهیه و ترتیب این کتاب سهم گرفته اند، و از مؤسسات محترم ملی و بین المللی و سایر کشورهای دوست که در تهیه و تدوین نصاب تعلیمی جدید و طبع و توزیع کتب درسی و رهنمای معلم همکاری نموده اند صمیمانه اظهار امتنان و قدردانی می‌نمایم.

و من الله التوفیق

دکتور اسدالله حنیف بلخی

وزیر معارف جمهوری اسلامی افغانستان

سخنی چند با معلمان گرامی

۱- تقسیم‌بندی کتاب درسی

کتاب درسی صنف چهارم دارای سی و هشت درس است که در سه فصل تدوین شده است. فصل اول آن از عقاید بحث می‌کند و دارای نه درس می‌باشد؛ فصل دوم آن به مسائل احکام پرداخته است که این فصل سیزده درس را در بر می‌گیرد و فصل سوم آن مربوط به مباحث آداب و اخلاق می‌باشد که این فصل در یازده درس تألیف گردیده است. تمامی دروس مضمون صنف چهارم، همانند کتاب‌های درسی دیگر، در ساعت‌های درسی معین تدریس می‌گردد.

۲- عدالت، انصاف و احترام نسبت به شاگردان

یکی از مواردی که در راستای تعلیم و تربیت بسیار مهم قلمداد شده است، رعایت عدالت و انصاف بین شاگردان و نیز احترام‌گذاشتن نسبت به همهٔ آن‌ها است. معلم موفق و مؤثر همواره به دانش‌آموزان از هر نژاد، فرهنگ و یا جنسیتی که باشند، احترام می‌گذارد و عدالت و انصاف را در مورد آن‌ها رعایت می‌کند. مصاحبه‌ها و نظرسنجی‌های مربوط به نگرش دانش‌آموزان در بارهٔ عدالت در صنف درس، نکات مهم زیر را نشان می‌دهد:

الف) شاگردان، احترام را با عدالت مرتبط می‌دانند و انتظار دارند معلمان با آن‌ها انسانی رفتار کنند.

ب) شاگردان، معلمان موفق و مؤثر را کسانی می‌دانند که از مسخره‌کردن پرهیز می‌کنند و از ایجاد موقعیت‌هایی که شاگردان در مقابل هم‌سالان خود احترام‌شان را از دست بدهند، جلوگیری می‌کنند.

پ) معلمان موفق بی‌طرفی فامیلی، قومی، نژادی، منطقه‌ای، زبانی، مذهبی و... را رعایت می‌کنند.

ث) شاگردان، عدالت و احترام را در معلمانی می‌یابند که رفتارشان باثبات است و فرصت مشارکت و موفقیت آنان را در صنف فراهم می‌کنند.[۱]

ج) معلمان مؤثر ضمن حفظ رابطهٔ مناسب معلم- شاگردی، همواره با تک‌تک دانش‌آموزان برخوردی صمیمانه دارند.

د) معلمان موفق و مؤثر به جای این‌که در مقابل و یا برای شاگردان کار کنند، همراه آنان کار می‌کنند.

ذ) معلمان مؤثر به شاگردان اجازه می‌دهند که در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت کنند.

ر) معلمان مؤثر شوخ‌طبع‌اند و به لطیفه‌گویی تمایل دارند. آنان برای بازی و شرکت در فعالیت‌های مشترک با شاگردان‌شان پیش‌قدم می‌شوند.[۱]

---

۱. خیریه بیگم حایری‌زاده و لیلی محمدحسین: ویژگی‌های معلم مؤثر، تهران، نشر قطره، ۱۳۸٤، ص ۳۰.

۳- محبت، تشویق و همدلی به جای تنبیه

همانگونه که می‌دانیم محبت، تشویق و رویهٔ خوب انسان‌ها نسبت به همدیگر یک اصل اساسی و بنیادی به شمار رفته و از اهمیتی خاص برخوردار است. رعایت این اصل به ویژه برای کسانی که معمولاً با کودکان سر و کار دارند، اهمیت مضاعف می‌یابد. کسانی که با کودکان دمسازاند، علاوه بر این‌که به آن‌ها مهر می‌ورزند، باید با آنان مثل خودشان رفتار نمایند و به زبان آن‌ها سخن بگویند؛ چه این‌که به تعبیر مولانای بلخی:

چونک با کودک سر و کارم فتاد...... هم زبان کودکان باید گشاد

بنابراین، هر زمانی که فضای صنف و درس با مهر و محبت، تشویق و مثبت‌نگری آکنده شود، نتیجهٔ بسیار بهتری به دست خواهد آمد. درست به همین خاطر است که کارشناسان علوم تربیتی به تشویق بیش‌تر از تنبیه توصیه می‌کنند.

متأسفانه معلمان در کشور ما تنها ابزاری که در دست دارند، استفاده از تنبیه بدنی است و برخی از آن‌ها به این باور رسیده‌اند که اساساً تنبیه بهترین وسیله برای تربیت و آرام نگاه‌داشتن دانش‌آموزان می‌باشد؛ از این رو، نظام آموزشی ما همواره با اذیت جسمانی و تنبیه بدنی دانش‌آموزان همراه است و معلمان معتقداند که چوب از بهشت آمده است و شعر زیر را می‌سرایند:

بی‌ادب را هر کجا دیدی بکوب...... خرس آدم می‌شود از ضرب چوب

اما نمی‌دانند که همین چوبی که به قول آن‌ها از بهشت آمده است، چقدر استعدادهای کودکان ما را به نابودی می‌کشاند. برخی از این کودکانِ مستعد از مکتب فراری‌اند و حتی از شنیدن اسم مکتب هم نفرت دارند. اگر معلمان یک کمی محبت و تشویق را سرچشمهٔ کار خود قرار دهند، آنگاه همهٔ کودکان نه از مکتب متنفر می‌شوند و نه استعدادهای آن‌ها به هدر می‌رود. اگر معلمان ما دیواری از مهر و محبت دور مکتب بکشند، مطمئن خواهند شد که هیچ دانش‌آموزی نسبت به آن دید منفی نخواهند داشت و هرگز از مکتب فرار نخواهند کرد؛ زیرا:

درس معلم ار بود زمزمهٔ محبتی..... جمعه به مکتب آورد طفل گریزپای را

به تعبیر یکی از معلمان و دانشمندان موفق سویسی: «قبل از هر نوع آموزش جلب اعتماد کودکان لازم است. اگر معلم در این کار موفق شود، بقیهٔ کارها به راحتی صورت می‌گیرد.[۲]» او رمز این توفیق را محبت، عشق و

---

۱. همان، ص ۳۱.

۲. فرخنده مفیدی: آموزش و پرورش دبستانی و دبستان، دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۲، چاپ اول، ص ۸۸.

علاقهٔ خود به دانش‌آموزان می‌داند و می‌گوید: «همه چیز از عشق و محبت واقعی من نسبت به کودکان سرچشمه می‌گیرد. برای تعلیم بهتر اولین‌کار جلب اعتماد و محبت کودکان است.[1]» اگر در مکتب به اذیت و آزار جسمانی و روانی دانش‌آموزان پرداخته شود، در آینده آنان از مکتب فقط خاطرات و احساسات منفی به یاد خواهند آورد؛ احساساتی از قبیل خستگی، عصبانیت، حقارت و حتی وحشت.

چرا دانش‌آموزان ما وقتی این سخن را می‌شنوند که «فردا مکتب تعطیل است»، خوشحال می‌شوند؟ آیا محیطی که بستن و تعطیل‌کردن آن برای معلم و شاگرد خوشحال‌کننده باشد، تعلیم و تربیت است؟ آیا لازم نیست در نگرش‌های خود تجدید نظر کنیم؟ آیا مکاتب ما در برخی مناطق به زندان با اعمال شاقه تبدیل نشده‌اند؟ کودکان را در صنف درس زندانی‌کردن و هرگونه فعالیت و تلاش فطری و طبیعی را از آنان گرفتن و نظرها و خواسته‌های خود را به آنان تحمیل‌کردن، مفهومی جز این می‌تواند داشته باشد؟ معلم و مکتب به جای تحقیر و تنبیه، باید به آنان شخصیت بدهد؛ یعنی چگونه آموختن، چگونه اندیشیدن و چگونه زنده‌گی‌کردن را به شاگردان بیاموزد.

برخی از اندیشمندان به این باورند که تربیت‌شدگان محیط فشار و شدت عمل، فشارپذیرند و به صورت موجوداتی فاقد پویایی برای رشد خودبه‌خودی بار می‌آیند. روش تربیتی مبتنی بر اعمال فشار و قدرت‌مداریِ مداوم معلم و مربی، خمودی بار می‌آورد و حاصل آن بیش از هر چیز قبول تسلط دیگران است. جامعه‌ای که از افراد آماده برای قبول فشار مرکب باشد، همواره فشار و دیکتاتوری را پذیرا خواهد بود و مفهوم حق و برابری را هرگز احساس نمی‌کند؛ بر همین اساس است که ستم‌پذیری را به یک اعتبار نتیجهٔ ستمگری مداوم دیگران دانسته‌اند[2]؛ البته باید توجه داشت که تشویق هم باید حساب شده باشد و از حد اعتدال خارج نشود؛ زیرا اغلب جوانان از خودراضی، پرتوقع، بی‌اعتنا به دیگران و به موازین اجتماعی و بدبین و منزوی، که در هیچ شرایط زنده‌گی به حد خود قانع نیستند، همان‌هایی‌اند که احیاناً در دوران کودکی و بلوغ بیش از حد مورد توجه بوده‌اند و اصولاً متوقع و طلبکار بار آمده‌اند. این چنین کودکان کم‌تر می‌توانند با مقتضای زنده‌گی سازگار باشند و به واقعیت‌ها فکر کنند و گاهی در اثر برخورد مستمر با پدیده‌های ناخواستهٔ محیط، به یأس، بدبینی و انزوا کشیده می‌شوند.[3]

---

۱. همان.

۲. محمدطاهر معیری: مسائل آموزش و پرورش، تهران، امیرکبیر، ۱۳۸٤، چاپ شانزدهم، ص ۱۹۰.

۳. همان، ص ۱۹۳.

به طور کلی، پژوهش‌ها و تحقیقات به‌عمل‌آمده، بر اساس دلایل زیر، به این نتیجه رسیده‌اند که تنبیه در اکثر موارد کم‌اثرتر از تحسین و تشویق است؛ زیرا:

۱) اثرات تنبیه معمولاً به زمینه یا معلمی خاص محدود می‌شود؛ یعنی اگر دانش‌آموزی در صنف درس «الف» تنبیه شود، دیگر کاری که موجب تنبیه شود، فقط در همان صنف انجام نخواهد داد؛ ولی در صنوف دیگر باز به همان کار ادامه می‌دهد.

۲) در تنبیه جنبهٔ الگودهی و الگوگیری وجود دارد؛ یعنی تنبیه‌شونده آخر سر خود تنبیه‌کننده می‌شود.

۳) اثر تنبیه آنی، لحظه‌ای و زودگذر است؛ به این معنا که اثر تنبیه چند دقیقه‌ای بیش‌تر طول نمی‌کشد و دوباره همان آش و همان کاسه است.

٤) در تنبیه جایگزینی وجود دارد؛ یعنی کسی که به خاطر کار نادرستی تنبیه می‌شود، ممکن است همان کار را انجام ندهد؛ ولی کار نادرستی دیگر را انجام خواهد داد.

٥) تنبیه همیشه به پاسخ مطلوب منجر نمی‌شود؛ به این معنا که ممکن است دانش‌آموزی که مورد تنبیه واقع شده است، از رفتار نامطلوب دست بردارد؛ ولی این باعث نمی‌شود که او به رفتار درسی بپردازد و ممکن است که وی به خیال‌بافی یا اتلاف وقت بپردازد.

از طرف دیگر، اگر تنبیهی هم صورت می‌گیرد، باید شرایط و ضوابط آن در نظر گرفته شود؛ به طور مثال:

۱) شرایط سنی کودک در نظر گرفته شود.

۲) بین تنبیه و عمل و رفتار نامناسب و نامطلوبِ فرد خاطی تناسب وجود داشته باشد.

۳) رشد بدنی، عاطفی، روانی، هوشی و عقلانی کودک مورد نظر قرار گیرد.

٤) سبک و گذرا باشد.

٥) بین ناتوانی کودک و نخواستن او تفاوت قایل شود.

٦) با هدف تربیتی صورت بگیرد؛ یعنی از باب دل‌سوزی و هدایت باشد، نه از باب خالی‌کردن عقده و از سر خشم و غضب.

۷) این‌که آیا کودک مستحق تنبیه هست یا نه و... .[۱]

٤- توجه به تفاوت‌های استعدادها و تمایزات اجتماعی و محیطی شاگردان

۱. دانیل مویس و دیوید رینولدز: آموزش مؤثر روش تدریس کارآمد، ترجمه محمدعلی بشارت و حمید شمسی‌پور، تهران، انتشارات رشد، ۱۳۸٤، ص ۸٤.

علاوه بر مواردی که گفته شد، معلم محترم باید استعدادهای متفاوت شاگردان را در نظر گرفته، تمام تمایزات و تفاوت‌های ذهنی، اجتماعی و محیطی آنان را درک نماید، تا همهٔ آن‌ها را بر اساس همان تفاوت‌های در نظر گرفته‌شده در فعالیت‌های صنفی مشارکت دهد و به کلمه‌های «کدام‌یک»، «چه کسی» و «کی می‌تواند» اکتفا ننماید و همهٔ شاگردان را– اعم از قوی، ضعیف و متوسط– در فعالیت‌های درسی سهیم سازد. به عبارت دیگر، وی بداند که:

– برای چه کسی تدریس می‌کند؟

– برای چه جامعه‌ای تدریس می‌کند؟

– در چه زمانی تدریس می‌کند؟

– چگونه تدریس می‌کند؟

البته آنچه گفته شد، مربوط به انجام «فعالیت‌ها» و «ارزیابی‌های» درسی می‌شود؛ ولی در مورد پرسش‌های آغازین درس بهتر این است که به صورت مشخص از کسی سؤال نشود؛ بلکه گفته شود «چه کسی می‌تواند»، «کدام‌یک از شما می‌تواند» به این پرسش پاسخ دهد.

۵– آشنایی با شیوه‌های تدریس

یکی از مهم‌ترین مسائل در تدریس، شیوه و روش تدریس است که خود انواع مختلفی را در بر می‌گیرد و تأثیر آن در بازدهی تدریس به اندازه‌ای مهم است که اگر تمامی امکانات برای یک تدریس خوب فراهم شود؛ ولی شیوهٔ تدریس مناسبی وجود نداشته باشد، درس ما بازدهی چندانی نخواهد داشت. متأسفانه یکی از مشکلات مهم و اساسی در نظام معارف؛ خصوصاً در کشور ما، به کارنگرفتن روش‌های تدریس نوین در آموزش است. به همین سبب کیفیت آموزشی از سطح مطلوب برخوردار نیست و دانش‌آموزان علاقهٔ زیادی به تحصیل نشان نمی‌دهند. معلم باید با روش‌های مختلف تدریس آشنا باشد و باید بداند در کدامین موقعیت آموزشی از کدامین روش استفاده نماید؛ بنابراین، در تألیف کتاب راهنمای معلم سعی شده است تا برخی از شیوه‌ها و روش‌های جدید تدریس مطرح و معلم محترم با آن‌ها آشنا شود. علاوه بر طرح شیوه‌های تدریس، تذکر این نکته هم خالی از فایده نخواهد بود که آنچه تحت عنوان معلومات تکمیلی، فعالیت و ارزیابی برای هر درس ارائه گردیده است، صرفاً پیشنهاداتی است برای معلمین محترم. آنچه در این کتاب آمده است، ابزار کمکی برای معلمین گرامی است که در کنار تجربیات، نوآوری‌ها و خلاقیت‌های خویش از آن برای بهترشدن کار تدریس بهره بگیرند.

روش‌های تدریسی که در این کتاب راهنما معرفی شده، عبارت‌اند از:

الف) شیوهٔ همیاری

معلمان باید به دانش‌آموزان فرصت دهند تا به صورت گروهی و از طریق همیاری به یادگیری اقدام کنند. یادگیری از طریق همیاری یک قالب یا چهارچوب آموزشی است که در آن گروه‌های دانش‌آموزی ناهمگن از سوی معلم شکل داده می‌شوند و به فعالیت می‌پردازند.

هدف نهایی از کاربست الگوی تدریس یادگیری از طریق همیاری، دستیابی به فعالیت‌های عالی ذهنی است. این روش می‌تواند موارد زیر را افزایش دهد: همبستگی مثبت، مسؤولیت فردی، تعامل چهره‌به‌چهره، مهارت‌های اجتماعی و پردازش گروهی. این عناصر معلم را از سخنرانی صرف و دانش‌آموز را از تکرار بی‌مورد آموخته‌هایش رها می‌سازد. افزون بر این، یادگیری از طریق همیاری فرصت‌هایی را پدید می‌آورد که یادگیرنده‌گان بتوانند در موقعیت‌هایی چون کار گروهی، ارتباطات، ایجاد هماهنگی اثرگذار و تقسیم کار موفق شوند.

ب) شیوهٔ نمایش‌نامه‌ای (ایفای نقش)

در این شیوه دو یا چند دانش‌آموز موضوعی را به صورت نمایش‌نامه اجرا می‌کنند. این شیوهٔ تدریس نیاز به مهارت‌های خاص بازیگری ندارد؛ بلکه معلم می‌تواند بنا به محتوای آموزشی مورد نظر، به ضرورت از آن استفاده کند. از ویژگی‌های مهم شیوهٔ ایفای نقش این است که دانش‌آموزان با نمایش و بازیگران آن ارتباط عاطفی برقرار کرده، با هیجان مراحل نمایش را مشاهده می‌کنند و به این طریق، دقت، تمرکز حواس و توجه به مطالب افزایش می‌یابد و یادگیری بهتر و مؤثرتر انجام می‌گیرد. هم‌چنین این شیوه برای مقابله با کم‌رویی و خجالتی‌بودن برخی دانش‌آموزان که در فعالیت‌های صنفی مشارکت کم‌تری دارند، بسیار مفید است. از آن‌جایی که تمرکز حواس و ارتباط عاطفی در این روش زیاد است، یادگیری بهتر و مؤثرتر انجام می‌گیرد.

ج) شیوهٔ داستان و قصه‌گویی

این روش یکی از بهترین روش‌هایی است که تأثیر زیادی در آموزش و یادگیری شاگردان دارد و اثر آن تا مدت‌های زیادی در ذهن شاگردان نقش می‌بندد و به آسانی فراموش نمی‌شود. در این روش، معلم می‌تواند موضوع درس را به صورت داستان، خاطره، قصه و... برای شاگردان بیان کند.

د) شیوهٔ سؤال و جواب

این روش ممکن است بین دو نفر و یا بین معلم و شاگرد در صنف انجام شود. این روش می‌تواند در بیش‌تر مضامین، مورد استفادۀ معلمان محترم قرار گیرد؛ ولی توجه به این نکته لازم است که سؤالات باید با توجه به استعدادها و زمینه‌های علمی شادگران طرح شوند و به گونه‌ای باشند که توجه آنان را برانگیزند و ذهن آنان را به حرکت درآورند.

٦- توجه جدی به انجام فعالیت‌ها، ارزیابی‌ها و کارهای خانگی

و بالآخره توجه معلمان گرامی را به این نکته جلب می‌کنیم که به هیچ صورتی فعالیت‌ها، ارزیابی‌ها و کارهای خانگی درس‌ها دست کم گرفته نشوند؛ زیرا اگر این موارد دست کم گرفته شوند و یا توجه چندانی به آن‌ها صورت نگیرد، بازدهی درس‌ها مطلوب نخواهد بود؛ بنابراین، تلاش زیادی صورت گیرد تا موارد گفته‌شده به صورت عملی اجرا شوند.

فصل اول: عقاید

درس اول

آفرینندۀ جهان

هدف کلی: آشنایی با خالق و آفرینندۀ جهان

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با راه‌های شناخت خالق و آفرینندۀ جهان آشنا شوند.

۲- به فراگیری این بحث که جهان را چه کسی آفریده است، علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند استدلال کنند که جهان را چه کسی آفریده است و نیز راه‌های شناخت او را بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیۀ اسلامی صنف چهارم، تهیۀ چارت، تختۀ سیاه و تباشیر یا تختۀ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلۀ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ ورود شاگردان را به صنف بالاتر به آنان تبریک می‌گوید؛ آن‌ها را به درس خواندن و فرا گرفتن اخلاق نیک تشویق می‌کند؛ از تک‌تک شاگردان می‌خواهد که خودشان را معرفی کنند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها، گفته‌ها و توصیه‌های معلم به دقت گوش داده، هرکدام خود را معرفی می‌کنند.	۵ دقیقه
۲	انگیزۀ شاگردان را با تشویق به درس‌خواندن و مطالعه‌کردن و بیان ارزش علم، دانایی و ایمان، بالا می‌برد؛ سپس به طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی می‌پردازد؛ مانند:	به اندازۀ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

	۱– آیا توجه کرده‌اید که جهان چقدر بزرگ است؟ ۲– آیا می‌دانید که این جهان بزرگ را چه کسی آفریده است؟		

مرحلهٔ میانی تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱– آفریده‌گار جهان کیست؟ ۲– استعدادهای گوناگون در وجود انسان را چه کسی به وجود آورده است؟ و در صورت لزوم، با شاگردان همکاری و کمک می‌کند.	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه

٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد که تا سه نمونه از آیات خداوند را در کتابچهٔ خود بنویسند.	آنچه را که معلم خواسته است، در بیرون از صنف انجام می‌دهند.	

معلومات تکمیلی درس اول

برای پی‌بردن به وجود خداوند و شناخت او راه‌های متعدد و فراوانی وجود دارد که از آن جمله می‌توانیم با تدبر و تفکر در بارهٔ جهان هستی به وجود خداوند پی ببریم و نیز می‌توانیم با شناخت و تحقیق در بارهٔ مخلوقات جهان به وجود خداوندی قادر که همهٔ این‌ها را آفریده است، پی ببریم.

یکی از راه‌های اصلی و مهم شناخت خداوند، تفکر و اندیشیدن در بارهٔ مخلوقات اوست که این مخلوقات عجیب حتماً خالقی بی‌همتا دارد.

انسان موجودی است که توانمندی زیاد دارد و او قادر است خیلی از چیزها را بسازد. انسان توانسته کامپیوتر را خلق کند، او هم‌چنان سفینه‌های فضایی را ساخته که می‌تواند سایر کرات آسمانی را درنوردد. این‌ها همگی حکایت از قدرت و توانمندی انسان دارد؛ ولی سؤال این است که این انسان را با این قدرت چه کسی آفریده است؟ در پاسخ می‌توان گفت که حتماً خالقی بسیار توانمند دارد و این چنین است که می‌فهمیم انسان نیز یک خالق قادر دارد و او کسی نیست جز خداوند بی‌همتا که قادر است چنین موجودات قوی را خلق نماید.

وقتی ما به قدرت انسان پی ببریم، به قدرت زیاد خالق انسان هم پی خواهیم برد که او چقدر توانمند است.

این جهان با این عظمت و بزرگی هم بدون شک خالقی دارد که او خداوند یکتا و یگانه است و ما مسلمانان به وجود خدای یکتا و یگانه باور کامل داریم.

درس دوم

خدای یگانهٔ جهان

هدف کلی: آشنایی با یگانگی خداوند

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با معنای توحید و یگانگی خداوند از طریق نظم و هماهنگی جهان آشنا شوند.

۲- به آموختن معنای توحید و یگانگی خداوند متعال علاقه‌مند شوند.

۳- برای توحید و یگانگی خداوند از طریق نظم و هماهنگی جهان استدلال و آن را برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که خداوند (ج) یک و یگانه است؟ ۲- آیا معنای توحید و یگانگی خداوند را می‌دانید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- نظم جهان دلیل بر چیست؟ ۲- چهار فصل سال چگونه به وجود می‌آید؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا در بارهٔ نظم جهان هستی دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.	خواستهٔ معلم را در بیرون از صنف انجام می‌دهند.	

معلومات تکمیلی درس دوم

طریق معرفت نفس

یکی از براهین شناخت خدا، شناخت نفس است که ما را متوجه خداوند متعال می‌کند. در حدیث شریف نیز آمده است: «من عرف نفسه فقد عرف ربّه»؛ هر کسی که نفس خودش را بشناسد، خداوند و پروردگارش را خواهد شناخت. ملاصدرا از حکمای اسلامی در بارهٔ این برهان می‌گوید: «از جمله طرق، طریق معرفت نفس است و علم به این‌که نفس ملکوتی است و دائماً در صراط تکامل و ترّقی و خروج از قوه و استعداد به حدّ کمال است. پس ناچار برای نفس مربّی و مکمّل وجود دارد که او را از قوه به فعل و از نقص به جانب کمال می‌کشاند. این موجود که مربّی و مکمّل نفس است، ناچار باید عقل کامل بالفعل باشد و الا لازم می‌آید که معنای کمالی خود فاقد کمال و ناقص باشد؛ بنابراین، آن مربّی نفس آدمی و مکمّل آن موجود کامل است که همان خداوند است؛ بنابراین، نفس طریق است از طرق الهی که سالک راه حق را به سوی خدا سوق می‌دهد و دری بسیار بزرگ است که انسان از آن در، وارد خانهٔ خدا می‌شود و سر به آستان او می‌سپارد».

برهان نظم

یکی دیگر از براهین خداشناسی برهان نظم است. این برهان یکی از ساده‌ترین براهین اثبات خداوند است که حتی کودکان نیز قادر به فهم و درک آن هستند. بر اساس این برهان، عقل آدمی در هر نظم و انضباطی به دنبال کسی می‌گردد که آن را ترتیب و نظم داده است. نظم عالم و زندگی منظم و دقیق موجودات از گیاهان و حیوانات گرفته تا کهکشان‌ها و همه عالم هستی، خود گواه وجود ناظمی قدرت‌مند است که با حکمت و تدبیر عالم را اداره می‌کند که او همان خداوند متعال است. این برهان را با دقیق‌شدن در احوال زندگی و جزئیات زیست و حیات سایر جانورانی به خوبی می‌توان دریافت. چون از شواهد علمی و تجربی برای اثبات خداوند متعال در این برهان بهره جسته می‌شود، این برهان را برهانی علمی در خداشناسی می‌دانند.

به عبارت دیگر، انسان وقتی غریزهٔ حقیقت‌جویی‌اش را به کار می‌اندازد، به هر گوشه و کنار جهان آفرینش که نگاه کند، دلایل فراوانی بر وجود پروردگار و آفرینندهٔ جهان می‌بیند؛ زیرا انسان با غریزهٔ واقع‌بینی خود، درک می‌کند که هریک از این آفریده‌ها که از نعمت هستی برخوردار‌اند و هرکدام در هستی خود خواه ناخواه راه می‌پیمایند و پس از چندی جای خود را به دیگران می‌دهند، هرگز وجود هستی را خودشان به خودشان ارزانی نداشته‌اند و راه منظمی را که می‌پیمایند، خودشان برای خودشان اختراع نکرده‌اند.

هم‌چنین غریزهٔ واقع‌بینی انسان نمی‌پذیرد که این همه اشیاء ، خود به خود و از راه اتفاق به وجود آمده باشند و نظامی که در هستی دارند، سرسری و بدون حساب پیدا شده باشند. غریزهٔ واقع‌بینی انسان به انسان حکم می‌کند که این همه نظمی که در جهان می‌بینیم، یک خالق و مدبری دارد و اگر چندتا خالق می‌بودند، حتماً نظم موجودات به هم می‌خورد؛ چون هرکدام آن‌ها خواسته‌هایی داشتند و طبق خواسته‌های خودشان کارها را انجام می‌دادند که در نتیجه اختلاف پیش می‌آمد و نظم عالم به هم می‌خورد؛ چنانچه خداوند می‌فرماید «**لَو کانَ فِیهِما آلِهَةٌ إلا اللهُ لَفَسَدَتاَ**»؛ یعنی اگر خدایی غیر از خدای یکتا می‌بود، نظم عالم به هم می‌خورد.

درس سوم

صفات خداوند

هدف کلی: آشنایی با صفات خداوند

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با برخی از صفات خداوند آشنا شوند و نیز معنای آن‌ها را بدانند.

۲- به دانستن برخی از صفات خداوند و معنای آن‌ها علاقه‌مند شوند.

۳- برخی از صفات خداوند را با معنای آن‌ها حفظ و برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا با صفات خداوند آشنایی دارید؟ ۲- آیا می‌دانید که آگاهی از صفات خداوند در زنده‌گی ما چه تأثیر می‌گذارد؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- شناخت صفات خداوند به چه معنا است؟ ٢- معنای غفور چیست؟ ٣- رحیم به چه معنا است؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد که تا در بارهٔ بینایی و شنوایی خداوند دو سطر بنویسند.	در بارهٔ بینایی و شنوایی خداوند دو سطر در کتابچه‌های خود می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس سوم

هرچیزی را که ما در عالم و اطراف خود مشاهده می‌کنیم، دارای صفات و مشخصاتی می‌باشد که با آن مشخصات و نشانه‌ها آنان را می‌توان شناخت.

خدای بزرگ، مهربان و توانا- که هم خالق جهان هست و هم خالق آنچه که در جهان وجود دارد-، دارای صفت‌هایی است که به آن‌ها متصف می‌باشد؛ یعنی صفت‌های بی‌شماری که خداوند آن‌ها را دارا می‌باشد و به آن صفات ثبوتی گویند و نیز یک عده صفاتی که خداوند آن‌ها را دارا نمی‌باشد و به آن صفات سلبی گویند.

خداوند تمام خوبی‌ها و صفات ارزنده‌ای که در عالم موجود است، آن‌ها را دارا و متصف به آن می‌باشد و هرچه صفات بد و ناشایستی که در عالم موجود است، خداوند از آن‌ها مبرا می‌باشد.

برای نمونه، چند تا از صفات ثبوتی و سلبی ذکر می‌گردد.

الف) صفات ثبوتی

۱- علم ۲- حکمت ۳- قدرت ٤- سمع ٥- بصر.

ب) صفات سلبی

۱- مرکب نیست ۲- جسم ندارد ۳- دیده نمی‌شود ٤- شریک ندارد ٥- مکان ندارد.

درس چهارم

اقسام صفات خداوند

هدف کلی: آشنایی با اقسام صفات خداوند

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با صفات ثبوتی و سلبی خداوند آشنا شوند.

۲- به دانستن صفات ثبوتی و سلبی خداوند تمایل پیدا کنند.

۳- صفات ثبوتی و سلبی خداوند را حفظ و برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا صفات سلبی خداوند را می‌دانید؟ ۲- آیا صفات ثبوتی خداوند را می‌توانید نام ببرید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- صفات ثبوتی خداوند کدام‌اند؟ ۲- صفات سلبی به کدام صفات خداوند گفته می‌شود؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا هردو شعری را که در بارۀ صفات خداوند آمده است، حفظ کنند.	دو شعری که در کتاب آمده است، حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس چهارم

صفات ثبوتی و صفات سلبی خداوند

مراد از صفات «ثبوتی» صفات کمالی و مراد از صفات «سلبی» صفاتی‌اند که دلالت بر هر گونه نقصانی دارند. هیچ صفت کمالی نیست که در خداوند نباشد؛ از این رو، خداوند حی است، قادر است، علیم است، مرید است، رحیم است، هادی است، خالق است، حکیم است، غفور است، عادل است و... . هیچ صفت دالّ بر نقصی وجود ندارد که خداوند متعال از آن برخوردار باشد؛ بنابراین، خداوند جسم نیست، مرکب نیست، میرا نیست، عاجز نیست، مجبور نیست، ظالم نیست و...؛ بنابراین، به دستهٔ نخست یا صفات کمالی خداوند «صفات ثبوتیه» و به دستهٔ دوم که از نقص و کاستی ناشی می‌شوند و خداوند از اتصاف به آن‌ها منزه است، «صفات سلبیه» گفته می‌شود. صفات سلبیه بر نقص و محدودیت موصوف دلالت می‌کنند و به همین دلیل ذات ربوبی از این صفات منزه و پاک است؛ زیرا خداوند کامل مطلق است و از هر عیب و نقصی مبرا است. در روایات ما نیز علاوه بر صفات کمالی، به صفات سلبی نیز اشاره شده است.

هم صفات ثبوتی و هم صفات سلبی ما را در شناخت خداوند متعال یاری می‌دهند. برای مثال: شناخت دیگر موجودات را مد نظر قرار دهید. وقتی می‌توانیم بگوییم شیء «الف» را شناخته‌ایم که:

۱) ویژگی‌هایی که شیء الف از آن‌ها برخوردار است را بشناسیم و ۲) بدانیم که شیء الف از چه ویژگی‌هایی برخوردار نیست: مثلاً وقتی می‌توانیم بگوییم به شناخت درستی از یک درخت رسیده‌ایم که بتوانیم توصیفی از آن ارائه کنیم که شامل ویژگی‌های آن باشد و در ضمن اشاره به این مطلب هم داشته باشیم که درخت از سنگ، فلز و... نیست. تنها در این صورت است که می‌توانیم بگوییم که می‌دانیم دقیقاً درخت چیست. این تنها یک مثال بود که برای روشن‌ترشدن بحث طرح کردیم. در مورد شناخت خداوند متعال نیز ماجرا تقریباً چنین است. ما در طول روز خداوند متعال را هم ثنا می‌گوییم و هم تسبیح (نفی هرگونه نقص و صفت عدمی از ذات حق) می‌کنیم. ثنای الهی به صفات ثبوتی الهی اشاره دارد و تسبیح دلالت بر صفات سلبی دارد. آنگاه که او را ثنا می‌گوییم، اسماء حسنی و صفات کمالیهٔ او را یاد می‌کنیم، و آنگاه که او را تسبیح می‌گوییم، او را از آنچه لایق او نیست، منزه و مبرا می‌شماریم و در هر دو صورت، معرفت او را برای خودمان تثبیت می‌کنیم.

درس پنجم

نیاز انسان به پیامبران

هدف کلی: آشنایی با نیاز انسان‌ها به پیامبران الهی

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با این بحث که چرا انسان‌ها به پیامبران الهی نیاز دارند، آشنا شوند.

۲- به فراگیری بحث نیاز انسان‌ها به پیامبران الهی علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند علت و دلیل نیاز انسان‌ها به پیامبران الهی را بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که چرا انسان‌ها به پیامبران الهی نیاز دارند؟ ۲- به نظر شما پیامبران چه کارهایی انجام می‌دهند؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

<table>
<tr><th colspan="4">مرحلۀ میانی تدریس</th></tr>
<tr><th>شماره</th><th>فعالیت‌های معلم</th><th>فعالیت‌های شاگرد</th><th>زمان</th></tr>
<tr><td>۳</td><td>متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد.
علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.</td><td>به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.</td><td>۱۰ دقیقه</td></tr>
<tr><td>٤</td><td>از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.</td><td>درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.</td><td>۱۰ دقیقه</td></tr>
<tr><th colspan="4">مرحلۀ پایانی تدریس</th></tr>
<tr><th>شماره</th><th>فعالیت‌های معلم</th><th>فعالیت‌های شاگرد</th><th>زمان</th></tr>
<tr><td>۵</td><td>ارزیابی
سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند:
۱- انسان‌ها با حیوانات چه فرق دارند؟
۲- چرا انسان‌ها با فکر و اندیشۀ خود نمی‌توانند تمامی مشکلات را حل کنند؟
۳- برای چه انسان به پیامبران الهی نیاز دارند؟</td><td>به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.</td><td>۱۰ دقیقه</td></tr>
<tr><td>٦</td><td>کار خانه‌گی
به شاگردان دستور می‌دهد تا در بارۀ نیاز انسان به پیامبران الهی یک سطر بنویسند.</td><td>در بارۀ نیاز انسان به پیامبران الهی یک سطر می‌نویسند.</td><td></td></tr>
</table>

معلومات تکمیلی درس پنجم

وقتی خداوند بشر را آفرید، او را به حال خودش رها نکرد؛ بلکه انسان‌های والایی را برای هدایت و رهنمایی بشر برانگیخته و آنان را حامل پیام خویش برای افراد بشر قرار داده است. اینان همان پیامبران و رسولان‌اند که واسطهٔ جریان فیض هدایت از سوی خداوند به بنده‌گان می‌باشند و این فیض از نخستین روزی که بشر شایسته‌گی بهره‌گیری آن را یافت، از جانب خداوند نازل گردیده و تا عصر پیامبر گرامی اسلام نیز ادامه داشته است. باید دانست آیین هر پیامبری نسبت به زمان و امت خود کامل‌ترین آیین بوده است و اگر این فیض الهی میسر نبود، بشر به حد کمال خود نمی‌رسید.

با این‌که انسان دارای عقل و خرد می‌باشد؛ ولی عقل به‌تنهایی کفایت نمی‌کند و به‌تنهایی راه کمال را به طور کامل نخواهد شناخت؛ برای نمونه، پی‌بردن به مبدأ و معاد یکی از مهم‌ترین مسائل فکری بشر بوده است. بشر می‌خواهد بداند از کجا آمده و چرا آمده و به کجا خواهد رفت؟ ولی عقل و خرد به‌تنهایی از عهدهٔ تبیین کامل این مسائل بر نمی‌آید.

گواه روشن این امر آن است که با همه ترقی که بشر معاصر در علم و دانش کرده است، هنوز بخش عظیمی از انسان‌ها بت‌پرست می‌باشند؛ لذا بشر برای این‌که در تمام عرصه‌های زنده‌گی با مشکلات روبه‌رو نشود، به پیامبران و رسولان الهی نیاز دارد تا دست بشر را در تمام عرصه‌ها گرفته و او را نجات دهند.

درس ششم

وظایف پیامبران الهی

هدف کلی: آشنایی با وظایف پیامبران الهی

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با برخی از وظایف پیامبران الهی آشنا شوند.

۲- تمایل و علاقه‌مندی آنان نسبت به دانستن وظایف پیامبران الهی افزایش پیدا کند.

۳- بتوانند برخی از وظایف پیامبران الهی را برشمرده و آن را برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش داستان و قصه‌گویی

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- به نظر شما خداوند پیامبران خود را برای چه کاری فرستاده است؟ ۲- آیا می‌دانید اگر پیامبران در میان مردم نیامده بودند، چه می‌شد؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- مسافری که راه گم کرده، به چه چیزی نیاز دارد؟ ۲- چگونه انسان‌ها می‌توانند به سعادت دنیا و آخرت برسند؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا آیهٔ متن درس را با ترجمهٔ آن حفظ کنند.	آیهٔ متن درس را با ترجمهٔ آن حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس ششم

همهٔ پیامبران الهی که از طرف خدای متعال در میان بشر مبعوث شده‌اند، برای دو هدف اساسی بوده است. یکی از این دو هدف، برقراری ارتباط صحیح میان بنده و خالق خودش، میان بنده و خدا است، و به تعبیر دیگر، منع بشر از پرستش هر موجودی غیر از خالق خودش که در کلمهٔ طیبهٔ «لا اله الا الله» خلاصه می‌شود . هدف دومی که برای بعثت پیامبران عظام از طرف خداوند متعال هست، برقراری روابط حسنه و صالحه میان افراد بشر، بعضی با بعضی دیگر، بر اساس عدالت، صلح و صفا، تعاون، احسان، عاطفه و خدمت به یکدیگر است.

در قرآن کریم ضمن این‌که به همهٔ این معانی اشاره یا تصریح شده، دو معنا و دو مفهوم مشخص ذکر شده که می‌رساند هدف اصلی، این دو امر است؛ یعنی همهٔ تعلیمات پیامبران مقدمه‌ای است برای این دو امر. آن دو امر عبارت‌اند از: شناختن خدا و نزدیک‌شدن به او، و دیگر برقراری عدل و قسط در جامعهٔ بشری. قرآن کریم راجع به هدف اول، در بارهٔ خاتم‌الانبیاء در آیات ٤٥– ٤٦ می‌فرماید: «یا أَیُّها النَّبِیُّ إنا أرسَلناکَ شاهِداً وَ مُبشِّراَ وَ نَذِیراً وَ داعِیاً إلی اللهِ بِإذنِهِ وَ سِراجاً مُنِیراً»؛ ای پیامبر! ما تو را گواه (گواه امت) و نویددهنده و اعلام خطرکننده و دعوت‌کننده به سوی خدا به اذن و رخصت خود او، و چراغی نورده فرستادیم.

در میان همهٔ جنبه‌هایی که در این آیه آمده است، پیداست که «دعوت به سوی خدا» تنها چیزی است که می‌تواند هدف اصلی به شمار آید. از طرف دیگر، در آیهٔ ۲۵ سورهٔ حدید در بارهٔ همهٔ پیغمبران می‌فرماید: «لَقَد أرسَلنا رُسُلَنا بِالبَیِّناتِ وَ أنزَلنا مَعَهُمُ الکِتابَ وَ المِیزانَ لِیَقُومَ النّاسُ بِالقِسطِ»؛ ما پیامبران خویش را با دلایل روشن فرستادیم و با آن‌ها کتاب و ترازو فرود آوردیم تا مردم عدل و قسط را به پا دارند.

این آیه صریحاً به پاداشتن عدل و قسط را هدف رسالت و بعثت پیامبران معرفی کرده است. ببینید قرآن با چه صراحتی عنایت انبیاء و بلکه مأموریت و رسالت انبیاء برای برقراری عدل در میان بشر را بیان می‌کند. در این آیه می‌فرماید ما فرستادگان خودمان را با دلائل روشن فرستادیم و همراه آن‌ها کتاب و دستور و نوشته فرستادیم با میزان؛ یعنی قوانین و مقررات عادلانه، برای چه؟ «لیقوم الناس بالقسط». برای این‌که همهٔ افراد بشر به عدالت رفتار کنند و اصل عدالت در میان افراد بشر بر قرار گردد؛ بنابراین، مسألهٔ برقراری عدالت، آن هم با مقیاس بشریت، هدف اصلی و عمومی همهٔ انبیاء بوده است؛ یعنی انبیاء که آمده‌اند، یک کار، یک وظیفه، یک مأموریت و یک رسالتی که داشته‌اند، به نص قرآن مجید، عدالت بوده است؛ بنابراین، از قرآن مجید این مطلب استفاده می‌شود که هدف اساسی انبیاء دو چیز است: توحید و برقراری عدالت. اولی مربوط است به ارتباط انسان با خدا، و دومی مربوط است به ارتباط انسان‌ها با یکدیگر.

درس هفتم

پیامبر گرامی اسلام

هدف کلی: آشنایی با شخصیت پیامبر گرامی اسلام

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با شخصیت و منش رسول گرامی اسلام آشنا شوند.

۲- به دانستن شخصیت و رفتار پیامبر گرامی اسلام علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند شخصیت پیامبر اسلام را الگوی خویش قرار داده و خود نیز همانند آن بزرگوار رفتار و کردار داشته باشند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش داستان و قصه‌گویی

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که چرا شناخت شخصیت پیامبر اسلام(ص) برای ما مهم است؟ ۲- آیا می‌دانید که پیامبر اکرم (ص) الگوی کامل کوشش و تلاش بود؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- بهترین الگو برای انسان‌ها کیست؟ ۲- ما چه درسی از رفتار رسول خدا می‌گیریم؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا دو مورد دیگر در بارهٔ این‌که پیامبر برای ما الگو است در کتابچه‌های خود بنویسند.	آنچه معلم وظیفه داده است، در بیرون از صنف انجام می‌دهند.	

معلومات تکمیلی درس هفتم

حضرت محمد مصطفی در سالی که ابرهه با فیل‌هایش برای تخریب خانۀ خدا آمده بود (عام الفیل)، به دنیا آمد او از جوانی به عنوان امانت‌دار و امین در میان مردم مشهور بود و همگی او را به عنوان یک شخص امین قبول داشتند. پدرش عبدالله است و مادرش آمنه، یکی از زنان پاکدامن قریش، می‌باشد. حضرت محمد پدرش را در کودکی از دست داد و تحت تربیت پدر بزرگش، عبدالمطلب کلیددار خانۀ خدا، بزرگ شد، وقتی ده ساله بود، عبدالمطلب از دنیا رفت و او تحت سرپرستی عمویش ابوطالب قرار گرفت. او در جوانی سفری به شام داشت و در آن‌جا راهب مسیحی به او مژده داد که او رسول خدا و آخرین فرستادۀ خداوند است و بشارت آمدن او در کتاب انجیل آمده است. حضرت محمد (ص) در سن ۲۵سالگی با حضرت خدیجه، یکی از زنان ثروتمند و پاکدامن قریش، ازدواج نمود.

در ٤٠ سالگی بود که روزی در غار حرا- یکی از کوه‌های نزدیک مکه- و در حال تفکر و عبادت، ندایی او را فراخواند. پیامبر از این ندا متعجب گشت؛ اما آن صدا دوباره او را خطاب قرار داد «اقرأ»؛ یعنی بخوان! پیامبر گفت من نمی‌توانم بخوانم. دوباره ندا آمد «**إقرَأ بِاسمِ رَبِّکَ الَّذِی خَلَقَ**» و پیامبر خواند. چنین بود که او به پیامبری و هدایت بشریت از جانب خداوند انتخاب گردید.

پیامبر از زمان مبعوث‌شدنش به پیامبری تا زمان وفات، ۲۳سال جهاد و مبارزه کرد و در این راه زحمات فراوانی کشید. اولین کسی که از مردان به او ایمان آورد، حضرت علی(ع) بود و از میان زنان همسر فداکارش، حضرت خدیجه، بود که به او ایمان آورد. حضرت محمد دارای صفات پسندیدۀ فراوانی بود. صبر و حوصلۀ او، صداقت و پاکی او، مقاومت و تلاش او، محبت و مهربانی او و خلاصه همۀ رفتار او الگو بود. با کودکان مهربانی می‌کرد، همواره بر سلام‌گفتن پیش‌دستی می‌نمود، به نظافت اهمیت فراوانی می‌داد، همواره با وجود زنده‌گی ساده‌ای که داشت، لباس و بدنش را پاک نگه می‌داشت، خانواده‌اش را بی‌نهایت دوست داشت و همواره در فکر کمک به فقرا و مستمندان بود. او در طول ۲۳سال پایه‌های یک تمدن عظیم را پی‌ریزی نمود که امروزه پیروان دین او به بیش از یک میلیارد و ۳۰۰ میلیون نفر می‌رسد.

حضرت محمد در سن ٦۳سالگی در ۲۷ صفر سال سیزدهم هجری دار فانی را وداع نموده و به دیار ابدیت پیوست.

درس هشتم

امامان خود را بشناسیم

هدف کلی: آشنایی با امامان معصوم (ع)

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱– چهار امام معصوم (ع) را بشناسند.

۲– به شناختن آن بزرگواران علاقه نشان دهند.

۳– بتوانند خلاصه‌ای از زندگی‌نامهٔ آنان را حفظ و برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش داستان و قصه‌گویی

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱– آیا امام علی و امام حسن را می‌شناسید؟ ۲– در بارهٔ امام حسین و امام سجاد (ع) چه می‌دانید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- امام علی (ع) در کجا به دنیا آمد؟ ۲- پیامبر گرامی در بارهٔ امام حسن و امام حسین چه فرموده است؟ ۳- کتاب دعاهای امام سجاد چه نام دارد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا محل دفن این چهار امام معصوم را حفظ کنند.	محل دفن چهار امام معصوم را حفظ کنند.	

معلومات تکمیلی درس هشتم

پیامبر گرامی اسلام (ص) از بزرگ‌ترین شخصیت‌های جهان بشریت است که با آوردن شریعت خود زمینهٔ تحول عمیق در جهان بشریت و پی‌ریزی تمدن کاملاً نو را فراهم ساخت. مسلماً آن حضرت که شریعت جاودانه‌ای را به بشر عرضه کرده و در عصر خود جامعهٔ بشری را رهبری نمود، برای حفظ این شریعت از آفات و خطرات احتمالی آینده و نیز هدایت و ادارهٔ امت جاوید، چاره‌ای اندیشید و کیفیت رهبری را بعد از خود بیان نموده است؛ زیرا هرگز معقول نیست او شریعتی ابدی را پایه‌گذاری کند؛ ولی برای رهبری آن بعد از خود، که ضامن بقای شریعت است، طرحی ارائه ندهد. پیامبری که از بیان کوچک‌ترین مسائل مربوط به سعادت بشر دریغ نکرد، چگونه معقول است در مورد مسألهٔ رهبری جامعهٔ اسلامی و چگونه‌گی آن، که از مسائل کلیدی و سرنوشت‌ساز بشر است، سخن نگوید و رهنمودی ندهد و در حقیقت جامعهٔ اسلامی را بدون تکلیف رها کند؟
عقیده بر این است که پیامبر (ص) شخصیت‌های معصومی را که از فرزندان ایشان می‌باشند، برای زعامت و رهبری جامعهٔ انسانی از طریق وحی برای پیروانش معرفی نموده است که آنان دوازده نفراند و اولین آن‌ها پسر کاکا و داماد پیامبر و یازده نفر آن‌ها از فرزندان حضرت علی می‌باشند که به ترتیب رهبریت جامعهٔ اسلامی را به عهده دارند.

امام علی (ع) همیشه و در تمام جنگ‌ها در کنار پیامبر حضور داشت. امام علی در شجاعت، زهد، علم، تقوی، عدالت و سخاوت مشهور بود. وی به فقیران و بی‌نوایان کمک می‌کرد. در سخاوت آن‌قدر مشهور است که حتی در حال خواندن نماز، به گدا انگشتری که در دستش بود، انفاق می‌کند.

امام حسن (ع) که دومین امام و فرزند بزرگ امام علی(ع) است، بعد از شهادت پدرش، منصب و وظیفهٔ امامت را به عهده می‌گیرد. امام حسن و امام حسین را پیامبر (ص) خیلی دوست می‌داشت و به آن‌ها احترام می‌کرد و به آنان می‌فرمود که حسن و حسین سرداران جوانان اهل بهشت‌اند.

سومین امام ما امام حسین (ع) و دومین فرزند حضرت امام علی (ع) می‌باشد. امام حسین (ع) در سال ٦١ هجری قمری در مقابل ظلم و تجاوز و بی‌عدالتی‌های یزید بن معاویه قیام کرد و در سرزمین کربلا همراه با ٧٢ تن از یاران با وفایش به شهادت رسید و برای همیشهٔ تاریخ سرمشقی شد برای انسان‌های در بند کشیده‌شده و درسی داد برای مردمان و انسان‌های آزادهٔ جهان که پیرو هر دین و آیینی اگر باشید و مورد ظلم و بی‌عدالتی قرار گرفتید، سکوت اختیار نکنید و در مقابل آن‌ها بایستید و جان‌های‌تان را در این راه فدا کنید و زنده‌گی ذلت و ننگین را قبول نکنید و خط سرخ را انتخاب نمایید و در این راه جان دهید؛ چرا که خون بر شمشیر پیروز

است. ایشان با دادن خونش پیروزی را برای اسلام و مسلمانان به ارمغان آورد و دین جدش پیامبر (ص) که مرده بود، با تزریق خون دوباره زنده و احیا کرد.

چهارمین امام، امام زین‌العابدین فرزند امام حسین (ع) می‌باشد. ایشان در کربلا همراه با پدرش حضور داشت و بنا به مصلحت الهی مریض شد (لذا ایشان را امام بیمار می‌گویند) تا نسل امامت باقی بماند. او هم‌چنین پیام‌رسان خون شهدای کربلا گردید تا آن را به جهانیان و مردم جاهل آن وقت که دین پیامبر را فراموش کرده بودند، برساند و راستی که چنین کاری را کرد و با خطبه‌های آتشین خود در مجلس یزید، که درآن‌جا از سفرای دنیا حضور داشتند، عملکرد یزید و عمالش را به گوش دنیا رساند و آنان را رسوا نمود و امروز عظمت اسلام به خاطر خون امام حسین و یارانش و هم‌چنین پیام‌رسانی امام سجاد و زینب و ام کلثوم و اهل بیت امام حسین (ع) می‌باشد.

درس نهم

جهان پس از مرگ

هدف کلی: آشنایی با جهان پس از مرگ

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با جهان پس از مرگ آشنا شوند و بدانند که مرگ به معنای انتقال از این دنیا به دنیای دیگر است.

۲- به دانستن بحث جهان پس از مرگ علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند بحث جهان پس از مرگ را برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- در بارهٔ جهان پس از مرگ چه می‌دانید؟ ۲- آیا انسان پس از مردن دوباره زنده می‌شود؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- خداوند دوباره زنده شدن انسان را چگونه به عزیر پیامبر نشان داد؟ ٢- پس از مرگ روح انسان در کجا به زنده‌گی ادامه می‌دهد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا آیۀ درس را با ترجمۀ آن حفظ کنند.	آیۀ درس را با ترجمۀ آن حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس نهم

مطابق آنچه از نصوص قرآن کریم و اخبار و روایات متواتر و غیر قابل انکاری که از رسول اکرم و ائمۀ اطهار رسیده است استفاده می‌شود، هیچ‌کس بلافاصله پس از مرگ وارد عالم قیامت کبری نمی‌شود؛ زیرا قیامت کبری مقارن است با یک سلسله انقلاب‌ها و دگرگونی‌های کلی در همۀ موجودات زمینی و آسمانی که ما سراغ داریم؛ یعنی کوه‌ها، دریاها، ماه، خورشید، ستارگان و کهکشان‌ها. هنگام قیامت کبری هیچ چیزی در وضع موجود باقی نمی‌ماند. به علاوه در قیامت کبری اولین و آخرین جمع می‌شوند و ما می‌بینیم که هنوز نظام جهان برقرار است و شاید میلیون‌ها و بلکه میلیاردها سال دیگر نیز برقرار باشد و میلیاردها میلیارد انسان دیگر بعد از این بیایند.

هم‌چنین از نظر قرآن کریم هیچ‌کس در فاصلۀ مرگ و قیامت کبری در خاموشی و بی‌حسی فرو نمی‌رود؛ یعنی چنین نیست که انسان پس از مردن در حالی شبیه بیهوشی فرو رود و هیچ چیز را احساس نکند، نه لذتی داشته باشد نه المی، نه سروری داشته باشد و نه اندوهی؛ بلکه انسان بلافاصله پس از مرگ وارد مرحله‌ای دیگر از حیات می‌گردد که همه چیز را حس می‌کند، از چیزهایی لذت می‌برد و از چیزهای دیگر رنج، البته لذت و رنجش بستگی دارد به افکار و اخلاق و اعمالش در دنیا. این مرحله ادامه دارد تا آنگاه که قیامت کبری به پا شود. در آن هنگام در اثر یک سلسله انقلاب‌ها و دگرگونی‌های بی‌نظیر که در آن واحد جهان را فرا می‌گیرد و از دورترین ستارگان گرفته تا زمین ما همه مشمول آن دگرگونی می‌شوند، این مرحله یا این عالم که برای هر کسی یک فاصله و حد وسط میان دنیا و قیامت می‌شود، پایان می‌پذیرد.

پس، از نظر قرآن کریم، جهان پس از مرگ در دو مرحله صورت می‌گیرد و به تعبیر صحیح‌تر، انسان پس از مرگ دو عالم را طی می‌کند: عالمی که مانند عالم دنیا پایان می‌پذیرد و «عالم برزخ » نامیده می‌شود، دیگر عالم قیامت کبری که به هیچ وجه پایان نمی‌پذیرد. اینک بحث مختصری در بارۀ عالم برزخ و بحثی در بارۀ عالم قیامت.

عالم برزخ

اگر چیزی میان دو چیز دیگر حائل و فاصله باشد، آن چیز را «برزخ » می‌نامند. قرآن کریم از زندگی پس از مرگ تا قیامت کبری با کلمۀ «برزخ » تعبیر کرده است. در سورۀ مؤمنون، آیۀ ۹۹ و ۱۰۰ می‌فرماید: «حتّی إذا جاءَ أحَدهُمُ المَوت قالَ رَبِّ ارجِعُونِ لَعَلّی اعمَلُ صالحاً فِیما تَرَکتُ، کَلا إنَّها کَلِمَةٌ هُوَ قائِلُها وَ مِن وَ رائِهم بَرزَخٌ إلی یَومٍ یُبعَثُونَ»؛ تا آنگاه که یکی از آن‌ها را مرگ فرا می‌رسد می‌گوید: پروردگارا! مرا بازگردان، باشد کار شایسته‌ای در زمینه‌هایی که نکرده‌ام، انجام دهم. ابدا، این صرفاً سخنی است که او گویندۀ آن است و از جلو آن‌ها (از حین

مرگ) تا روزی که مبعوث شوند، برزخ و فاصله‌ای است. این آیه تنها آیه‌ای است که فاصله میان مرگ و قیامت را «برزخ » خوانده است.

علمای اسلام از همین‌جا اقتباس کرده و نام عالم بعد از دنیا و قبل از قیامت کبری را «عالم برزخ» نهاده‌اند. در این آیه از ادامه حیات بعد از مرگ، همین قدر سخن آمده است که انسان‌هایی پس از مرگ اظهار پشیمانی می‌کنند و درخواست بازگرداندن به دنیا می‌نمایند و به آن‌ها پاسخ منفی داده می‌شود. این آیه کاملاً صراحت دارد که انسان پس از مرگ دارای نوعی حیات است که تقاضای بازگشت (رجوع) می‌کند؛ ولی تقاضایش پذیرفته نمی‌شود.

فصل دوم: احکام

درس دهم

غسل

هدف کلی: آشنایی با مفهوم، ضرورت و اقسام غسل

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- مفهوم، ضرورت و اقسام غسل را بدانند.

۲- به فراگیری بحث غسل و ضرورت و اقسام آن علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند مفهوم غسل و نیز ضرورت و اقسام آن را حفظ و برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که غسل چیست؟ ۲- در بارهٔ غسل واجب و مستحب چه می‌دانید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- غسل چیست؟ ۲- غسل واجب چیست؟ ۳- آیا غسل بدون قصد قربت صحیح است یا باطل؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا اقسام غسل را در خانه حفظ کنند.	اقسام غسل را در خانه حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس دهم

غسل، در لغت به معنای شستن است و در اصطلاح به مجموعه‌ای از ارادۀ قلبی و اجرای عملی در خصوص شستن بدن گفته می‌شود.

به عبارت دیگر، «غسل» در لغت به معنای شستن چیزی برای از بین‌بردن چرک آن است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «شستن تمام بدن، به قصد قربت و اطاعت از فرمان الهی».

تفاوت غسل و وضو

۱- در غسل موالات شرط نیست؛ در حالی که در وضو باید موالات رعایت شود. ۲- در غسل شستن از بالا به پایین لازم نیست (البته آیت‌الله بهجت شستن از بالا به پایین را احتیاط واجب می‌داند)؛ در حالی که در وضو باید از بالا به پایین شسته شود. ۳- در غسل باید آب به پوست بدن برسد؛ ولی در وضو اگر پوست صورت از میان موها پیدا نباشد، لازم نیست آب به آن برسد.

یادآوری: گفتنی است کیفیت انجام غسل برای تمام انواع آن به یک شکل است و هیچ تفاوتی با هم ندارند.

درس یازدهم

موارد وجوب غسل

هدف کلی: آشنایی با موارد وجوب غسل

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با مواردی که غسل در آن‌ها واجب می‌شود، آشنا شوند.

۲- به دانستن موارد وجوب غسل علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند بین غسل‌های مخصوص مردان و زنان تفکیک قایل شوند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: آیا می‌دانید که غسل در چه مواردی واجب می‌شود؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- در کدام موارد غسل بر مرد و زن واجب می‌شود؟ ۲- در کدام موارد غسل فقط بر زنان واجب می‌شود؟ ۳- غسل مس میت چه وقت واجب می‌شود؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا موارد وجوب غسل را حفظ کنند.	موارد وجوب غسل را در بیرون از صنف حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس یازدهم

غسل‌های واجب و مستحب

غسل‌های واجب بر مردان عبارت‌اند از:

۱- غسل جنابت، ۲- غسل مسّ میت ۳- غسلی که با نذر و مانند آن واجب شده است.

غسل‌های واجب بر زنان عبارت‌اند از:

۱- غسل حیض ۲- غسل نفاس ۳- غسل استحاضه ٤- همهٔ غسل‌هایی که بر مردان واجب است.

اما تعداد غسل‌های مستحبی فراوان است. برخی تعداد آن‌ها را تا صد مورد شمرده‌اند. پاره‌ای از آن‌ها عبارت‌اند از:

۱- غسل جمعه ۲- غسل روز عید فطر و قربان ۳- غسل کودکی که تازه به دنیا آمده است ٤- غسل کسی که جایی از بدنش را به میت غسل داده شده رسانده است ۵- غسل کسی که برای تماشای دار آویخته رفته و آن را دیده است ٦- غسل نماز حاجت ۷- غسل استخاره ۸- غسل توبه ۹- غسل سفر ۱۰- غسل تظلم و دادخواهی ۱۱- غسل نشاط در عبادت ۱۲- غسل کسی که شراب خورده و خوابیده است ۱۳- غسل زمان‌های خاص؛ مانند شب اول ماه رمضان، اول رجب، پانزدهم رجب و شعبان و... که تفصیل آن در رساله‌های عملیه آمده است ۱٤- غسل مکان‌های خاص؛ مانند داخل‌شدن به حرم مکه، مسجدالحرام، مرقد امامان (علیهم السّلام) و... که تفصیل آن در رساله‌های عملیه آمده است.

تبصره: عده‌ای از مراجع تقلید انجام برخی غسل‌های یادشده را به قصد رجا (به امیددادن ثواب) بیان کرده‌اند.

درس دوازدهم

چگونگی انجام غسل

هدف کلی: آشنایی با چگونگی انجام غسل

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- چگونگی انجام غسل ترتیبی و غسل ارتماسی و نیز شرایط آن‌ها را بدانند.

۲- تمایل آنان به دانستن چگونگی انجام غسل و شرایط آن افزایش یابد.

۳- بتوانند غسل ارتماسی و ترتیبی را از همدیگر تفکیک کنند و هرکدام را به صورت درست آن انجام دهند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش نمایش‌نامه‌ای (ایفای نقش) و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: آیا می‌دانید که غسل چگونه انجام می‌شود؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- غسل تر تیبی چگونه انجام می‌شود؟ ۲- غسل ارتماسی چگونه انجام می‌شود؟ ۳- نیت در غسل یعنی چه؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا شرایط غسل را در خانه حفظ کنند.	شرایط غسل را در خانه حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس دوازدهم

شرایط غسل

تمام شرایطی که برای وضو بیان شد، در غسل نیز شرط است.

یادآوری: شرایط غسل عبارتند از:

۱- آب غسل پاک باشد ۲- آب غسل مطلق باشد (مضاف نباشد) ۳- آب غسل مباح باشد (غصبی نباشد) ٤- ظرف آب غسل مباح باشد ٥- ظرف آب غسل طلا و نقره نباشد ۷- اعضای غسل پاک باشد ۸- برای غسل‌گرفتن وقت باشد ۸- با قصد قربت باشد ۹- در کارهای غسل از دیگری کمک نگیرد ۱۰- استعمال آب برای او مانعی نداشته باشد ۱۱- مانعی از رسیدن آب بر اعضای غسل نباشد.

درس سیزدهم

تیمم

هدف کلی: آشنایی با تیمم

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با نحوهٔ انجام دادن تیمم آشنا شوند.

۲- به دانستن نحوهٔ انجام دادن تیمم علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند نحوهٔ انجام دادن تیمم را به صورت عملی اجرا کنند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش نمایش‌نامه‌ای و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا تا به حال تیمم کرده‌اید یا دیده‌اید که کسی تیمم کند؟ ۲- آیا می‌دانید چگونه باید تیمم کنیم؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- چگونه تیمم کنیم؟ ۲- بر چه چیزی تیمم کنیم؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا تیمم را در خانه تمرین کنند و نظر والدین خود را بپرسند که درست تیمم می‌کنند یا خیر.	آنچه خواسته شده است، در خانه انجام می‌دهند.	

معلومات تکمیلی درس سیزدهم

تیمم به معنای قصدکردن است؛ ولی در اصطلاح شرع، قصدکردن به خاک پاک را می‌گویند که به جای وضو و یا غسل و در نبودن آب انجام می‌شود.

تیمم دو فایده و فلسفۀ مهم دارد:

۱- فایدۀ بهداشتی: خاک به جهت داشتن باکتری‌های فراوان، می‌تواند آلودگی‌ها را از بین ببرد. این باکتری‌ها معمولاً در سطح زمین- که از هوا و نور آفتاب بهتر می‌توانند استفاده کنند، فراوان هستند و از این نظر می‌تواند تا حدودی جانشین آب شود. با این تفاوت که آب حلاّل است؛ یعنی، میکروب‌ها را حل کرده و با خود می‌برد؛ ولی خاک میکروب‌کش است و خاکی این اثربخشی را دارد که کاملاً پاک باشد. از این رو، قرآن از آن به «صعیداً طیباً» (زمین پاک) تعبیر کرده است.

۲- فایدۀ اخلاقی: تیمم یکی از عبادات است؛ زیرا انسان پیشانی خود را که شریف‌ترین عضو بدن او است، با دستی که بر خاک زده، لمس می‌کند تا فروتنی و تواضع خود را در پیشگاه او آشکار سازد و به دنبال این کار، متوجه نماز و یا سایر عباداتی می‌شود که در آن وضو و غسل شرط است. به این ترتیب تیمم در پرورش روح تواضع و عبودیت و شکرگزاری در بندگان اثر می‌گذارد.[۱]

در تیمّم چهار چیز واجب است:

۱) نیّت، ۲) زدن کف دو دست با هم بر چیزی که تیمّم بر آن صحیح است. ۳) کشیدن کف هر دو دست به تمام پیشانی و دو طرف آن، از جایی که موی سر می‌روید تا ابروها و بالای بینی و بنا بر احتیاط واجب، دست‌ها باید روی ابروها نیز کشیده شود. ٤) کشیدن کف دست چپ بر تمام پشت دست راست و سپس کشیدن کف دست راست بر تمام پشت دست چپ.

فتوای برخی از فقها در نحوۀ انجام تیمّم بدل از وضو و بدل از غسل چنین است:

در تیمّم بدل از غسل، قبل از این‌که پشت دست‌ها را مسح کند، احتیاط مستحب آن است که یک‌بار دیگر (بار دوم) دست‌ها را بر زمین بزنند و مجدداً با آن، پشت دست راست و سپس پشت دست چپ را مسح کند و برخی دیگر از فقها این استحباب را در تیمّم بدل از وضو نیز قائل‌اند.

---

۱. تفسیر نمونه، ج ۳، ص ٤٤٣.

درس چهاردهم

موازد جواز تیمم

هدف کلی: آشنایی با موارد جواز تیمم

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- بدانند که در چه مواردی باید به جای وضو و غسل تیمم کرد.

۲- به دانستن مواردی که می‌توان به جای وضو و غسل تیمم کرد، علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند موارد جواز تیمم را تشخیص دهند و در آن موارد عملاً تیمم نمایند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- به نظر شما اگر کسی آب نداشته باشد که وضو بگیرد، چگونه نماز بخواند؟ ۲- آیا می‌دانید که در چه مواردی به جای وضو می‌توان تیمم کرد؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- اگر وقت کافی برای غسل نداشته باشیم، چه کار کنیم؟ ٢- اگر آب برای ما ضرر داشته باشد، برای نماز چه کار کنیم؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا در کتابچه‌های خود دو مثال که استفاده از آب ضرر داشته باشد را بنویسند.	آنچه معلم خواسته است، در بیرون از صنف انجام می‌دهند.	

معلومات تکمیلی درس چهاردهم

در هفت مورد به جای وضو و غسل باید تیمم کرد:

اول) نداشتن آب: اگر انسان در آبادی باشد، باید برای تهیهٔ آب وضو و غسل به قدری جستجو کند که از پیداشدن آن ناامید شود و هم‌چنین اگر در بیابان اقامت داشته باشد، مانند چادرنشینان و اگر انسان در بیابان در حال سفر باشد، باید در راه و در جاهای نزدیک به محل توقفش از آب جستجو کند و احتیاط لازم آن است که چنانچه زمین آن پست و بلند یا به جهت دیگری مانند زیادی درختان راه آن دشوار است، در منطقه‌ای گرداگرد خود به‌اندازهٔ پرتاب یک تیر که در قدیم با کمان پرتاب می‌کردند، در جستجوی آب برود و در زمین هموار در هر طرف به اندازهٔ پرتاب دو تیر جستجو نماید.

دوم) عدم دسترسی به آب: اگر به واسطهٔ پیری یا ناتوانی، یا ترس از دزد و جانور و مانند این‌ها، یا نداشتن وسیله‌ای که آب از چاه بکشد، دسترسی به آب نداشته باشد، باید تیمم کند.

سوم) ترس از استعمال آب: اگر استعمال آب موجب مرگ او باشد، یا از استعمال آن مرض یا عیبی در او پیدا شود، یا مرضش طول بکشد یا شدّت کند، یا به سختی معالجه شود، باید تیمم نماید؛ ولی اگر بتواند ضرر آب را به طوری برطرف کند، مثل این‌که آب را گرم کند، باید این کار را بکند و وضو بگیرد، و در مواردی که غسل لازم است غسل کند.

چهارم) حرج و مشقت: اگر تهیه‌کردن آب یا استعمال آن برای او حرج و مشقتی داشته باشد که معمولاً تحمل نمی‌شود، می‌تواند تیمم کند؛ ولی اگر تحمل کند و وضو بگیرد و یا غسل کند، وضو و غسل او صحیح است.

پنجم) نیاز به آب برای رفع تشنگی: اگر به آب برای رفع تشنگی نیاز باشد، باید تیمم نماید و جواز تیمم به این جهت در دو صورت است: ۱) آن‌که اگر آب را در وضو یا غسل صرف نماید، خودش فعلاً یا بعداً به تشنگی که باعث تلف یا مرضش می‌شود، یا تحمّلش مشقّت زیادی دارد، مبتلا خواهد شد. ۲) آن‌که بر غیر خود از کسانی که به او وابسته‌اند، بترسد هرچند از نفوس محترمه نباشد.

ششم) این‌که وضو یا غسل مزاحم با تکلیفی دیگر شده باشد که از آن أهم یا مساوی با آن است.

هفتم) تنگی وقت: هرگاه وقت به قدری تنگ باشد که اگر وضو بگیرد یا غسل کند، تمام نماز یا مقداری از آن بعد از وقت خوانده می‌شود، باید تیمم کند.

درس پانزدهم

شرایط تیمم

هدف کلی: آشنایی با شرایط تیمم

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- شرایط تیمم را بدانند.

۲- به دانستن شرایط تیمم علاقه‌مند شوند.

۳- به صورت عملی بتوانند شرایط تیمم را رعایت کنند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤۵) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: آیا شرایط تیمم را می‌دانید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- اگر انسان تیمم را به ترتیب انجام ندهد، چه حکم دارد؟ ۲- آیا انسان در حال اختیار می‌تواند کسی دیگر را تیمم دهد؟ ۳- آیا لازم است کارهای تیمم را پشت سر هم انجام داد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا شرایط تیمم را حفظ کنند.	شرایط تیمم را در بیرون از صنف حفظ می‌کنند.	

درس شانزدهم

واجبات رکنی نماز

هدف کلی: آشنایی با واجبات رکنی نماز

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با واجبات رکنی نماز (ارکان نماز) آشنا شوند.

۲- به آموختن واجبات رکنی نماز علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند ارکان نماز را حفظ و برای دیگران بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید مهم‌ترین بخش نماز کدام‌بخش آن است؟ ۲- آیا می‌دانید ارکان نماز چند تا و کدام‌اند؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- مهم‌ترین بخش نماز کدام‌بخش است؟ ۲- ارکان نماز چند تا است؟ ۳- به کدام «قیام» رکن نماز گفته می‌شود؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا ارکان نماز را به صورت دقیق حفظ کنند.	ارکان نماز را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس شانزدهم و هفدهم

حکمت وجود واجبات رکنی و غیر رکنی در نماز چیست؟ این دو واجب چه فرقی با هم دارند؟

اجزاء واجب نماز یا به گونه‌ای هستند که اگر عمداً و سهواً کم و یا زیاد شوند، موجب بطلان نماز می‌شود که این اجزاء واجب، پایه‌های نماز بوده و بدون آنان نماز را نمی‌توان دیگر نماز شمرد و دسته‌ای دیگر چنان هستند که اگر عمداً ترک شوند، نماز باطل است؛ ولی چنانچه سهواً ترک شوند، به نمازبودن نماز ضربه نمی‌زنند و با اعمالی خاص می‌شود آن را جبران کرد؛ مثلاً ساختمانی تصور شود که حداقل برای زندگی در آن مصالحی خاص لازم دارد؛ مثل آجر و سیمان و سقف و امثال آن که اگر مثلاً سقف نداشته باشد، نمی‌شود در آن زندگی کرد و اگر سقف اضافه داشته باشد، باعث فروریختن ساختمان به خاطر سنگینی آن می‌شود. حال چه آن‌که سازندهٔ این ساختمان این کار را عمداً کرده باشد یا سهواً فرقی نمی‌کند ؛ ولی اگر مثلاً در گچ کردن این ساختمان کم و یا زیادی از نظر عیب وجود داشته باشد اگر غفلتی صورت گرفته باشد، هم عذر او را می‌توان پذیرفت و هم می‌توان آن نقص را در حالی که در آن زندگی می‌کنند، جبران کرد و اگر عمدی باشد، باید سازندهٔ این ساختمان مؤاخذه شود.

بنابراین، در این مثال می‌شود قسم اول را رکن ساختمان و قسم دوم را غیر رکن نامید و در نماز هم یکسری اعمال لازم است به عنوان رکن قلمداد شود تا معلوم باشد که اصلاً این کار آیا نماز است یا غیر نماز و همین طور یکسری واجبات دیگر است که لازم است در نماز باشد و اگر در حالی که عمدی در کار نباشد، اصل آن اعمال که نماز باشد در جای خود است و فقط نیاز به جبران دارد.

تفاوت رکن و غیر رکن

در بارهٔ رکن و غیر رکن باید بگوییم که این اصطلاح در فقه بدین شرح است:

الف) استفاده رکن در نماز: اجزاء واجب نماز یا به گونه‌ای هستند که اگر عمداً و سهواً کم و یا زیاد شوند، موجب بطلان نماز می‌شود که این اجزاء واجب پایه‌های نماز (ارکان نماز) بوده و بدون آنان نماز را نمی‌توان دیگر نماز شمرد و دسته‌ای دیگر چنان هستند که اگر عمداً ترک شوند، نماز باطل است؛ ولی چنانچه سهواً ترک شوند، به نمازبودن نماز ضربه نمی‌زنند و با اعمالی خاص می‌شود (مانند سجدهٔ سهو و یا نماز احتیاط) آن را جبران کرد.

ب) استعمال رکن در حج: اصطلاحاً به چهار گوشهٔ خانهٔ کعبه رکن می‌گویند: ۱) رکن اسود (محل قرار گرفتن حجرالاسود)؛ ۲) رکن یمانی (نزدیک شکاف کعبه)؛ ۳) رکن شامی و ٤) رکن عراقی) از جمله احکام واجب در

بارهٔ این ارکان این است که طواف خانهٔ کعبه باید از رکن اسود آغاز و در همان‌جا پایان پذیرد. استعمال دیگر رکن در حج در بحث وقوف در عرفات است که وقوف رکنی نام دارد؛ یعنی باید در عرفات برای صحیح بودن حج وقوفی رکنی (به گونه‌ای که بودن صدق کند) داشته باشیم و الا حج صحیح نخواهد بود.

تفاوتی که بین رکن در نماز و رکن در حج وجود دارد این است که در نماز اگر ارکان نماز سهوی هم ترک شوند، نماز باطل خواهد بود؛ اما در حج این‌گونه نیست و به عنوان مثال در وقوف رکنی اگر زائر نتواند به هر دلیلی، وقوف رکنی را انجام دهد، می‌تواند در شب وقوف اضطراری به جای آن انجام دهد.

درس هفدهم

واجبات غیر رکنی نماز

هدف کلی: آشنایی با واجبات غیر رکنی نماز

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با واجبات غیر رکنی نماز آشنا شوند.

۲- به دانستن واجبات غیر رکنی نماز علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند واجبات غیر رکنی نماز را بازگو کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: در بارهٔ واجبات غیر رکنی نماز چه می‌دانید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- به کدام واجبات، واجبات غیر رکنی گفته می‌شود؟ ۲- تشهد به چه معنا است؟ ۳- اگر کسی از روی قصد و عمد میان اجزای نماز ترتیب را رعایت نکند، نماز او چه حکم دارد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا مورد ٥ و ٦ را از روی آن یک‌بار در کتابچه‌های خود بنویسند.	مورد ٥ و ٦ را یک‌بار در کتابچه‌های خود می‌نویسند.	

درس هجدهم

مستحبات نماز

هدف کلی: آشنایی با مستحبات نماز

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱– با معنای مستحبات و نیز برخی از اعمال مستحبی آشنا شوند.

۲– به دانستن چیزهایی که در نماز مستحب‌اند، علاقه‌مند شوند.

۳– بتوانند اعمال مستحبی را در نماز انجام دهند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲)

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی

کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱– آیا می‌دانید مستحبات چیست؟ ۲– آیا می‌دانید که مستحبات نماز کدام‌اند؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- مستحبات نماز چیست؟ ۲- سمع الله لمن حمده در کجای نماز گفته می‌شود؟ ۳- تسبیحات حضرت زهرا کدام‌اند؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا مستحبات نماز را حفظ کنند.	مستحبات نماز را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس هجدهم

مستحبات در نماز خیلی زیاد است که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

الف) مستحبات و آداب قبل از نماز عبارت است از:

١- در هنگام وضو رو به قبله بایستد و قبل از آن مسواک بزنند. هم‌چنین دعاهایی که در هریک از افعال واجب و مستحب وضو وارد شده، بخواند.

در حال نماز، لباس سفید و معطری بپوشد. انگشتری عقیق در دست کند و جامهٔ سیاه نپوشد.

٣- برای نماز جای مخصوص، لباس مخصوص و سجاده یا فرش مخصوص انتخاب کند.

٤- نماز را به جماعت بخواند و اگر مرد است، طرف راست امام بایستد.

٥- پیش از نمازهای یومیه، اذان و اقامه بگوید. موقع اذان گفتن نیز رو به قبله بایستد و با وضو و یا غسل باشد.

٦- همان‌گونه که با صورت و بدن رو به قبله می‌ایستد، مستحب است قلب هم به سمت قبله متوجه باشد.

ب) مستحبات و آداب بین نماز عبارت است از:

١- برای نمازگزار سزاوار است که در تمام ذکرها و کارهای نماز، با حضور قلب باشد.

٢- در نیت اخلاص داشته باشد و نماز خود را از هر عمل و نیت غیر خدایی پاک کند.

٣- موقع گفتن تکبیر اول نماز و تکبیرهای بین نماز، دست‌ها را تا مقابل گوش‌ها بالا ببرد. هم‌چنین مستحب است قبل از گفتن »تکبیرهٔ الاحرام«، شش بار تکبیر بگوید و دعاهای وارده را بخواند.

٤- کمال قیام بدن به این است که با طمأنینه، هیبت و حیا باشد. مستحب است در حال ایستادن، بدن را راست نگه دارد و شانه‌ها را پایین بیاندازد. هم‌چنین سر خود را پایین افکند و به موضع سجده بنگرد و به آسمان و راست و چپ نگاه نکند.

٥- در قیام دست‌ها را بر روی ران‌ها بگذارد، انگشت‌ها را به هم بچسباند، جای سجده را نگاه کند، سنگینی بدن را به طور مساوی روی دو پا بیاندازد و پاها را پس و پیش نگذارد.

٦- کمال قلب در هنگام نماز، به این است که خدای تبارک و تعالی را پیوسته در نظر داشته باشد.

٧- با دست‌هایش بازی نکند و پاهای خود را حرکت ندهد. هم‌چنین انگشتان پا را رو به قبله گذاشته و از قبله کج نکند.

٨- در حال برخاستن، این ذکر را بگوید: «بحول الله و قوته اقوم و اقعد».

۹- مستحب است در «قرائت» رعایت ترتیل کند و به اعراب کلمات اهمیت دهد. هم‌چنین در رکعت اول پیش از خواندن حمد بگوید: «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم»

۱۰- بعد از تکبیرة الاحرام بگوید: «یا محسن قد اتاک المسیء و قد امرت المحسن ان یتجاوز عن المسیء انت المحسن و انا المسیء بحق محمد و آل محمد، صل علی محمد و آل محمد و تجاوز عن قبیح ما تعلم منی».

۱۱- بعد از تمام‌شدن حمد بگوید: «الحمد لله رب العالمین».

۱۲- مستحب است در تمام نمازها در رکعت اول، «سورهٔ قدر» و در رکعت دوم، «سورهٔ توحید» را بخواند.

۱۳- قنوت یکی از مستحبات مؤکّد است. مستحب است قبل از قنوت، تکبیر بگوید و بعد از آن دست‌ها را بالا ببرد و انگشتان را به هم بچسباند، مگر دو انگشت بزرگ را (انگشت شست).

۱٤- پیش از رفتن به رکوع، درحالی‌که راست ایستاده، تکبیر بگوید. در رکوع دست راست را بر زانوی پای راست بگذارد. زانوها را به عقب دهد، پشت را صاف کند، گردن را بکشد و مساوی پشت نگه دارد. بعد از آن‌که از رکوع برخاست و راست ایستاد، بگوید: «سمع الله لمن حمده».

۱٥- در حال سجده، انگشتان دست را به هم بچسباند و برابر گوش بگذارد؛ به طوری که سر آن‌ها رو به قبله باشد. در سجده دعا کند و از خدا حاجت بخواهد. بعد از سجده نیز بر ران چپ بنشیند و روی پای راست را بر کف پای چپ بگذارد.

۱٦- مستحب است در حال تشهد، بر ران چپ بنشیند و روی پای راست را به کف پای چپ بگذارد.

۱۷- پیش از تشهد بگوید: «الحمد لله» یا بگوید: «بسم الله و بالله و الحمد لله و خیر الاسماء لله».

۱۸- هم‌چنین در تشهد اول بعد از صلوات، بگوید: «و تقبل شفاعته فی أمته و ارفع درجته».

۱۹- هنگام برخاستن از تشهد بگوید: «بحول الله و قوته اقوم و اقعد».

درس نوزدهم

اذان نماز

هدف کلی: آشنایی با گفتن اذان

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱– با ذکرهای اذان آشنا شوند و بدانند که چگونه اذان گفته می‌شود.

۲– به حفظ کردن ذکرهای اذان و گفتن آن علاقه‌مند شوند.

۳– بتوانند ذکرهای اذان را حفظ کنند و عملاً اذان بگویند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش نمایش‌نامه‌ای و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
١	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	٥ دقیقه
٢	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ١– آیا می‌دانید اذان چه وقت گفته می‌شود؟ ٢– آیا کسی می‌تواند اذان بگوید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	١٠ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١– اذان چه وقت گفته می‌شود؟ ٢– الله اکبر در اول اذان چند مرتبه گفته می‌شود؟ ٣– لا اله الا الله در اذان چند مرتبه گفته می‌شود؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا اذان را حفظ کنند.	اذان را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس نوزدهم و بیستم

اهمیت اذان و اقامه

برای گفتن اذان و اقامه در روایات دینی اهمیتی زیاد نقل شده است که در زیر به چند مورد آن اشاره می‌شود:

۱- اهل آسمان و شنیدن اذان: قال رسول الله- صلی الله علیه وآله-: «ان اهل السماء لایسمعون من اهل الارض شیئاً الا الأذان»؛[1] همانا اهل آسمان نمی‌شنوند از اهل زمین چیزی مگر اذان را.

۲- اذان و اقامه در گوش نوزاد: قال الصادق- علیه السلام-: «المولود اذا ولد یوذن فی أذنه الیمنی و یقام فی الیسری»؛[2] فرزند وقتی به دنیا آمد، در گوش راست او اذان و در گوش چپ او اقامه بگویید.

۳- نماز همراه با اذان و اقامه: قال علی- علیه السلام-: «من صلی باذان و اقامة صلی خلفه صف من الملائکة لایری طرفاه و من صلی باقامة صلی خلفه ملک»؛[3] هرکس که نماز خود را با اذان و اقامه بخواند، صفی از فرشتگان پشت سر او به نماز می‌ایستد که دو طرف آن صف دیده نمی‌شود و هر کس نماز خود را با اقامهٔ تنها بخواند، یک فرشته پشت سر او نماز می‌گزارد.

٤- دعای بین اذان و اقامه: قال رسول الله- صلی الله علیه و آله-: «الدعاء بین الاذان و الاقامة لایرد»؛[4] دعای بین اذان و اقامه رد نمی‌شود.

آداب و احکام اذان و اقامه

برای کامل‌شدن ثواب و امتثال درست اوامر خداوند، مراعات امور ذیل در اذان و اقامه مستحب است: توجه و رو کردن به قبله در حین اذان و اقامه؛ در حال قیام بودن؛ طهارت داشتن در اذان؛ اما در اقامه طهارت شرط صحت آن است؛ مگر این‌که اقامه را به قصد رجا به جا آورد؛ سخن نگفتن در حین اذان و اقامه؛ مخصوصاً بین اقامه و نماز؛ استقرار و آرامش بدن در حال اقامه گفتن؛ ظاهرکردن «الف» و «های» کلمهٔ «اللّه» در هر فصلی از اذان که مشتمل بر آن می‌باشد؛ امّا اقامه را باید با سرعت و پشت سر هم به جا آورد؛ گذاشتن انگشت در گوش‌ها در حال اذان؛ کشیدن و بلندکردن صدا در اذان و پایین‌کردن صدا در اقامه به درجه‌ای کم‌تر از اذان؛ فاصله‌انداختن بین اذان و اقامه.

---

[1]. میزان الحکمهٔ، ج ۱۰، ص ۸۲.

[2]. مکارم الاخلاق، ص ٢٦١.

[3]. ثواب الاعمال، ص ۵۸.

[4]. شهاب الاخبار، ص ٤٤.

برای کسی که اذان- اذان اِعلام یا اذان نماز یا اقامه- را می‌شنود، مستحب است هر فصلی را که می‌شنود، بازگو و تکرار کند؛ ولی وقتی که در اقامه «قد قامت الصلاة» را می‌شنود، بگوید: «لا حَوْلَ وَ لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ».

مستحب است کسی که برای «اذان اِعلام» تعیین می‌گردد، عادل باشد؛ صدای بلند داشته باشد؛ بینا باشد؛ از اوقات نماز درست آگاهی داشته باشد و این‌که در بلندی مانند مناره اذان بگوید، یا از بلندگوهای امروزی استفاده کند یا این‌که بر جایی بلند رود و صدایش را بلند کند.

امام صادق (ع) در احادیثی می‌فرمایند: «وقتی برای نماز اقامه گفتی، سخن دیگر نگو؛ زیرا اگر سخن گفتی، اقامه را باید اعاده نمایی.»

محمد بن مسلم می‌گوید: به امام صادق (ع) فرمودند: شخصی در حال نشسته اذان می‌گوید؟ فرمود: «بله اشکال ندارد؛ ولی اقامه نگوید مگر این‌که ایستاده باشد».

درس بیستم

اقامۀ نماز

هدف کلی: آشنایی با جملات اقامۀ نماز

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با ذکرهای اقامه آشنا شوند و چگونگی گفتن اقامه را بدانند.

۲- با گفتن ذکرهای اقامه و نیز گفتن آن علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند اقامه را حفظ و عملاً آن را اقامه کنند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش نمایش‌نامه‌ای و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیۀ اسلامی صنف چهارم، تهیۀ چارت، تختۀ سیاه و تباشیر یا تختۀ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلۀ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزۀ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید اقامه چه وقت گفته می‌شود؟ ۲- آیا کسی می‌تواند اقامه را بگوید؟	به اندازۀ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱– اقامه چه وقت گفته می‌شود؟ ۲– کدام ذکر در اقامه گفته می‌شود که در اذان نیست؟ ۳– لا اله الا الله در اقامه چند بار گفته می‌شود؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا اقامه را حفظ کنند.	اقامه را حفظ می‌کنند.	

درس بیست و یکم

دعای قنوت

هدف کلی: آشنایی با معنا و چگونگی قنوت

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با معنا و چگونگی انجام قنوت آشنا شوند.

۲- به دانستن معنا و چگونگی انجام قنوت علاقه نشان دهند.

۳- بتوانند معنای قنوت را حفظ کنند و به صورت عملی قنوت را انجام دهند.

مدت تدریس: یک ساعت درسی (٤٥) دقیقه

روش‌های تدریس: روش نمایش‌نامه‌ای و روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید معنای قنوت چیست؟ ۲- آیا می‌دانید قنوت چگونه خوانده می‌شود؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱– قنوت در کدام رکعت نماز خوانده می‌شود؟ ۲– معنای قنوت چیست؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا دعای قنوت را حفظ کنند.	دعای قنوت را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و یکم

قنوت، در لغت به معنای اطاعت همراه با خضوع است؛ چنان‌که خداوند خطاب به حضرت مریم می‌فرماید: «یا مَرْیَمُ اقْنُتی لِرَبِّک»؛ اما مراد از قنوت در نماز، همان دعایی است که در رکعت دوم هر نماز می‌خوانیم. امام صادق– علیه السلام– در تفسیر آیۀ «و تَبَتَّلْ اِلَیْهِ تَبْتیلاً» می‌فرماید مراد از «تبتّل» آن است که در نماز دست‌ها را به دعا بلند کنیم. «تبتّل» در لغت به معنای قطع امید از غیر خدا است.

قرآن که به ما سفارش می‌کند: «اُدْعُوا رَبَّکُمْ تَضَرُّعاً وَ خُفْیَةً»؛ پروردگار خویش را در حال زاری و نهان بخوانید، یکی از نشانه‌های تضرع و زاری به درگاه الهی، دست بلندکردن به دعاست. انسان فقیر دست خود را به سوی بی‌نیاز مطلق دراز می‌کند و فقط از او می‌خواهد و دل از غیر او می‌شوید.

گرچه قنوت در نماز مستحب است؛ اما به قدری مورد توجه است که امام رضا– علیه السلام– در نامه‌ای به مأمون می‌نویسند: قنوت یک سنّت واجب در تمام نمازهای شبانه‌روزی است، که البته مراد امام تأکید بر اهمیت قنوت است؛ چنان‌که اگر انسان آن را قبل از رکوع فراموش کرد، مستحب است بعد از رکوع قضا نماید و اگر در سجده یادش آمد، بعد از سلام آن را قضا کند.

در آداب قنوت آمده است: دست‌ها را تا برابر صورت بالا بیاورید؛ کف دست‌ها رو به آسمان باشد؛ دو دست را کنار هم قرار دهید و به جز انگشت شصت، باقی انگشتان را به هم بچسبانید. به هنگام خواندن دعا به کف دست خود نگاه کنید و دعا را بلند بخوانید، البته نه به حدی که امام جماعت آن را بشنود.

قنوت دعای خاصی ندارد و انسان می‌تواند هر دعایی بخواند؛ چنان‌که لازم هم نیست دعا به عربی باشد و می‌توان در قنوت، حاجات خود را به فارسی هم بیان کرد. البته روشن است که دعاهای قرآنی و یا دعاهایی که معصومین– علیهم السلام– در قنوت خود می‌خوانده‌اند، از فضیلت و اولویّت خاصی برخوردارند.

درس بیست و دوم

مبطلات نماز

هدف کلی: آشنایی با مبطلات نماز

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- معنای مبطلات و برخی از کارهایی را که مبطل نمازاند، بدانند.

۲- به دانستن معنای مبطلات و نیز کارهایی که مبطل نمازاند، علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند معنای مبطلات را حفظ و نیز برخی از مبطلات نماز را نام ببرند و از آن‌ها اجتناب نمایند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا معنای مبطلات نماز را می‌دانید؟ ۲- آیا می‌توانید بعضی کارهایی که نماز را باطل می‌کنند، نام ببرید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- مبطلات نماز چیست؟ ۲- آیا چرخاندن کامل صورت به طرف راست یا چپ، نماز را باطل می‌کند؟ ۳- کم یا زیاد کردن ارکان نماز چه حکم دارد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا مبطلات نماز را حفظ کنند.	مبطلات نماز را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و دوم

از آن‌جا که نماز یک عبادت واجب است، باید به همهٔ جزئیات آن چنان‌که در شریعت آمده است، احترام داشت و آنچنان که در دین مبین اسلام دستور داده شده انجام داد؛ یعنی اگر نمازهایی که ما در شبانه روز آن‌ها را انجام می‌دهیم، برای این‌که نماز صحیح و درستی باشد، باید از چیزهایی که آن‌ها را باطل می‌کنند، دوری جست و کارهایی که نماز را باطل می‌کنند، به نام مبطلات نماز یاد می‌گردند و آنان عبارت‌اند از:

۱- فقدان شرایط: اگر نمازگزار در بین نماز متوجه شود که برخی از شرایط نمازش فاسد شده است، نماز او باطل می‌شود.

۲- باطل‌شدن طهارت: خارج‌شدن ادرار، مدفوع، منی، خون در حال نماز، نماز را باطل می‌کند.

۳- قبله: اگر نمازگزار تمام بدن خود را پشت به قبله کند یا به طور کامل به طرف راست یا چپ قبله برگردد از روی عمد باشد یا سهو، نماز او باطل می‌شود.

٤- سخن‌گفتن عمدی: از جمله اموری که نماز را باطل می‌کند، این است که اگر از روی عمد، کلامی غیر از قرآن و اذکار و جواب سلام واجب بر زبان آورد، نماز را باطل می‌کند.

٥- خنده‌کردن: خنده‌کردن عمدی با صدای بلند هرچند از روی اضطرار باشد، نماز را باطل می‌کند.

٦- گریهٔ عمدی: گریهٔ عمدی برای امور دنیایی، باطل‌کنندهٔ نماز است؛ هرچند بدون صدا باشد؛ اما گریه به جهت ترس از خدا و خشوع و تضرع، نماز را باطل نمی‌کند.

۷- کاری که نماز را از صورت اصلی‌اش خارج کند: مانند پریدن از جا، رقصیدن، سکوت طولانی و... .

۸- خوردن و آشامیدن: خوردن و آشامیدنی که صورت نماز را از بین ببرد، چه از روی عمد باشد و یا از روی سهو، نماز را باطل می‌کند.

۹- کم و زیادکردن: کم و زیادکردن رکن در نماز چه از روی عمد باشد یا از روی سهو، نماز را باطل می‌کند.

۱۰- عارض‌شدن شک‌های باطل‌کننده: از اموری که نماز را باطل می‌کند، شک در رکعات نمازهای دو رکعتی و سه رکعتی و دو رکعت اول نمازهای چهار رکعتی است که نماز را باطل می‌کند.

درس بیست و سوم

نماز جماعت

هدف کلی: آشنایی با نماز جماعت

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با اهمیت نماز جماعت و نیز چگونگی انجام آن آشنا شوند.

۲- به دانستن اهمیت نماز جماعت و نیز چگونگی انجام آن علاقه نشان دهند.

۳- بتوانند اهمیت نماز جماعت را بیان و عملاً در نماز جماعت شرکت کنند و نکات گفته‌شدهٔ درس را رعایت کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید نماز جماعت چه اهمیت دارد؟ ۲- آیا می‌توانید بگویید نماز جماعت چگونه انجام می‌شود؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- نماز جماعت چه اهمیت دارد؟ ٢- امام جماعت چه شرایط دارد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا در بارهٔ اهمیت نماز جماعت دو سطر بنویسند.	در بارهٔ اهمیت نماز جماعت دو سطر می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و سوم

اهمیت نماز جماعت

در متون اسلامی برای نماز جماعت آثار و پاداش‌های زیادی نقل شده است که در این‌جا به بعضی از روایات، اشاره می‌شود. از رسول خدا (ص) نقل شده که: «من سمع النداء فلم یجبه من غیر علة فلا صلاة له»؛ نماز کسی که صدای اذان را بشنود و بی‌دلیل، در نماز جماعت مسلمانان شرکت نکند، ارزشی ندارد.

در روایات اسلامی برای هر گامی که به سوی نماز جماعت و مسجد برداشته شود، ثواب و حسنه در نظر گرفته شده است. همین که کسی برای شرکت در نماز جماعت از منزل خارج می‌شود، یا در مسجد در انتظار نماز جماعت به سر می‌برد، پاداش کسی را دارد که در این مدت، به نماز مشغول بوده است. تعداد حاضران در نماز جماعت، هرچه بیش‌تر باشد، پاداش آن بیش‌تر است. این کلام رسول خدا است که فرمود: «ما کثر فهو احب الی الله»، حدیث جالبی در بیان فضیلت نماز جماعت است که قسمتی از آن در رساله‌های عملیه هم ذکر شده است. ترجمه تمام حدیث چنین است:

اگر اقتداکننده ۱ نفر باشد، پاداش ۱۵۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکننده ۲ نفر باشد، پاداش ٦۰۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکننده ۳ نفر باشد، پاداش ۱۲۰۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکننده ٤ نفر باشد، پاداش ۲٤۰۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکننده ٥ نفر باشد، پاداش ٤۸۰۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکننده ٦ نفر باشد، پاداش ۹٦۰۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکننده ۷ نفر باشد، پاداش ۱۹۲۰۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکننده ۸ نفر باشد، پاداش ۳٦٤۰۰ نماز داده می‌شود.

اگر اقتداکنندگان و امام جماعت به ۱۰ نفر رسیدند، پاداش ۷۲۸۰۰ نماز دارد.

ولی همین که عدد افراد از ده نفر گذشت، حساب آن را جز خدا کسی نمی‌داند. در حدیث دیگر است: هر که نماز جماعت را دوست بدارد، خدا و فرشتگان او را دوست می‌دارند.

حضور در نماز جماعت، خاص یک منطقه نیست. انسان در هرجا که باشد، خوب است به فکر نماز جماعت و حضور در آن و تشویق دیگران باشد.

رسول خدا (ص) در بارهٔ اهمیت جماعت فرمود: «صلاة الرجل فی جماعة خیر من صلاته فی بیته اربعین سنة. قیل: یا رسول الله! صلاة یوم؟ فقال (ص): صلاة واحدة»؛ یک نماز با جماعت، بهتر از چهل سال نماز فرادی در خانه است. پرسیدند: آیا یک روز نماز؟ فرمود: بلکه یک نماز و می‌فرمود: صف‌های نماز جماعت، همانند صف‌های فرشتگان در آسمان چهارم است.

درس بیست و چهارم

نمازهای واجب

هدف کلی: آشنایی با نمازهای واجب

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با تعداد نمازهای واجب آشنا شوند.

۲- به فراگیری و دانستن نمازهای واجب علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند نمازهای واجب را نام ببرند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که نمازهای واجب چند است؟ ۲- آیا می‌توانید نمازهای واجب را نام ببرید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- نمازهای واجب به کدام نمازها گفته می‌شوند؟ ۲- نمازهای واجب یومیه چند بار خوانده می‌شوند؟ ۳- نماز میت چه وقت خوانده می‌شود؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا نمازهای واجب را حفظ کنند.	نمازهای واجب را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و چهارم

خداوند بر انسان پنج نماز را واجب کرده است که عبارتند از:

الف) نمازهای پنجگانهٔ یومیه. نمازهای یومیه نمازهایی هستند که در شبانه روز شخص مکلف آن‌ها را می‌خواند و آن‌ها عبارت‌اند از:

۱- نماز صبح دو رکعت؛

۲- نماز ظهر چهار رکعت؛

۳- نماز عصر چهار رکعت؛

٤- نماز شام سه رکعت؛

۵- نماز عشا چهار رکعت.

ب) نماز آیات: نماز آیات نمازی می‌باشد که به واسطهٔ خورشیدگرفتگی، ماه‌گرفتگی، زلزله، رعد و برق و بادهای سیاه و سرخ و مانند این‌ها بر انسان خواندن آن واجب می‌شود. آیات آسمانی که موجب ترس مردم شوند، خواندن نماز آن بر انسان واجب می‌شود. نماز آیات دو رکعت می‌باشد و هر رکعت پنج رکوع دارد، در رکعت اول و قبل از رکوع، شخص نمازگزار یک حمد و یک سوره بخواند و به رکوع رود و سر از رکوع بردارد و دوباره یک حمد و یک سوره بخواند، باز به رکوع رود تا پنج مرتبه و بعد از بلندشدن از رکوع پنجم، دو سجده نماید و برخیزد و رکعت دوم را هم مثل رکعت اول به جا آورد و تشهد بخواند و سلام دهد و یا این‌که یک سوره را پنج قسمت نموده و به هر قسمتش به رکوع رود.

ج) نماز میت: نماز گزاردن بر میت مسلمان واجب است. نماز بر میت کودک تا قبل از رسیدن به شش سالگی واجب نیست. نماز بر جنازهٔ غیر مسلمان یا کسی که محکوم به کفر شده است- مانند مرتد- جایز نیست. میتی که در بلاد مسلمین پیدا شده است، بر او نماز خوانده می‌شود و هم‌چنین بنا بر احتیاط بر میتی که در سایر بلاد پیدا شده؛ ولی احتمال دارد که مسلمان باشد، نماز خوانده می‌شود.

نماز میت فقط پنج تکبیر دارد و رکوع و سجود ندارد.

د) قضایی نماز پدر و مادر که بر پسر کلان واجب است: اگر پدر نماز خود را به جا نیاورده باشد و می‌توانسته است قضا کند، بنا بر احتیاط هرچند از روی نافرمانی ترک کرده باشد، بر پسر بزرگ‌تر واجب است که بعد از مرگش به جا آورد، یا برای او اجیر بگیرد و قضای نمازهای مادر نیز بنا بر احتیاط بر او واجب است.

نماز طواف خانهٔ خدا: شخص حاجی وقتی که برای زیارت خانهٔ خدا می‌رود، بعد از طواف خانهٔ خدا، دو رکعت نماز طواف- مانند نماز صبح- پشت حِجر (مقام) ابراهیم می‌خواند؛ ولی نیت آن فرق می‌کند.

درس بیست و پنجم

احکام قرآن

هدف کلی: آشنایی با آداب و احکام قرآن

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- آداب و احکام قرآن را بدانند.

۲- تمایل و گرایش آنان نسبت به دانستن آداب و احکام قرآن افزایش یابد.

۳- بتوانند آداب و احکام قرآن را حفظ و رعایت کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- به نظر شما قرآن چگونه کتابی است؟ ۲- آیا می‌دانید خواندن قرآن چه احکامی دارد؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

<table>
<tr><th colspan="4">مرحلهٔ میانی تدریس</th></tr>
<tr><th>شماره</th><th>فعالیت‌های معلم</th><th>فعالیت‌های شاگرد</th><th>زمان</th></tr>
<tr><td>٣</td><td>متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد.
علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.</td><td>به دقت تمام گوش می‌دهند.
به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.</td><td>١٠ دقیقه</td></tr>
<tr><td>٤</td><td>از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.</td><td>درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.</td><td>١٠ دقیقه</td></tr>
<tr><th colspan="4">مرحلهٔ پایانی تدریس</th></tr>
<tr><th>شماره</th><th>فعالیت‌های معلم</th><th>فعالیت‌های شاگرد</th><th>زمان</th></tr>
<tr><td>٥</td><td>ارزیابی
سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند:
١- احکام واجب تلاوت قرآن کریم کدام‌اند؟
٢- چه کارهایی نسبت به قرآن کریم حرام است؟</td><td>به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.</td><td>١٠ دقیقه</td></tr>
<tr><td>٦</td><td>کار خانه‌گی
به شاگردان دستور می‌دهد تا راجع به احکام قرائت قرآن کریم دو سطر بنویسند.</td><td>در بارهٔ احکام قرائت قرآن کریم دو سطر می‌نویسند.</td><td></td></tr>
</table>

معلومات تکمیلی درس بیست و پنجم

در اسلام همه چیز نیاز به برنامه دارد؛ به خصوص بهره‌گیری از کتاب بزرگی هم‌چون قرآن؛ به همین دلیل در خود قرآن و روایات برای تلاوت و بهره‌گیری از این آیات آداب و شرائطی بیان شده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

۱- **مس قرآن با طهارت و وضو:** تماس‌گرفتن با خطوط قرآن باید توأم با طهارت و وضو باشد. قرآن می‌فرماید: قرآن را جز پاکان لمس نمی‌کنند؛ «لا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ»

این تعبیر ممکن است هم اشاره به پاکیزگی ظاهری باشد و هم اشاره به این‌که درک مفاهیم و محتوای این آیات تنها برای کسانی میسر است که از رذائل اخلاقی نیز پاک‌اند؛ یعنی انسان باید از صفات زشتی که بر دیدهٔ حقیقت‌بین او پرده می‌افکند، دور باشد تا از مشاهدهٔ جمال حق و حقایق قرآن محروم نگردد.

۲- **تلاوت قرآن به صورت ترتیل:** قرآن را باید به صورت «ترتیل» تلاوت کرد؛ یعنی شمرده و توأم با تفکر؛ «وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً»

۳- **گفتن اعوذ بالله من الشیطان الرجیم در آغاز تلاوت:** به هنگام آغاز تلاوت قرآن باید از شیطان رجیم و راندهٔ درگاه حق، به خدا پناه برد که این امر با ذکر «اعوذ بالله من الشیطان رجیم» قبل از «بسم الله الرحمن الرحیم» میسر خواهد شد. البته این پناه‌بردن به خداوند، نباید محدود به لفظ و سخن باشد؛ بلکه باید در اعماق روح و جان نفوذ کند و در تمام مدت تلاوت این حالت حفظ شود. «فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطانِ الرَّجيم» در روایتی از امام صادق (ع) می‌خوانیم که در پاسخ این سؤال که چگونه این دستور را عمل کنیم؟ و چه بگوییم؟ فرمود بگو: «استعیذ بالسمیع العلیم من الشیطان الرجیم» و در روایت دیگری می‌خوانیم که امام به هنگام تلاوت سورهٔ حمد فرمود: «اعوذ باللّه السمیع العلیم من الشیطان الرجیم و اعوذ باللّه ان یحضرون»؛ یعنی به خداوند شنوا و دانا از شیطان رجیم پناه می‌برم، و هم به او پناه می‌برم از این‌که نزد من حضور یابند.

٤- **توجه به معانی و مفاهیم قرآن:** توجه به معانی و مفاهیم قرآن، دلیل دیگری است که باعث روشن‌شدن قلب و روح انسان و کسب معرفت در حین تلاوت قرآن می‌شود؛ هرچند پی‌بردن به عمق معانی و مفاهیم واقعی قرآن خارج از دسترس برخی از انسان‌ها است؛ اما در حد توان با رعایت موارد فوق می‌توان از این دریای بی‌کران فیض و معرفت کسب ثواب نمود و روح و قلب خویش را با تلاوت قرآن و دقت در معانی آن تعالی بخشید.

همراه‌داشتن قرآن در طول روز: به همراه‌داشتن قرآن اشکالی ندارد؛ به خصوص زمانی که انسان به خاطر حفظ‌کردن آن، قرآن را به همراه دارد. اما رعایت چند نکتهٔ جانبی لازم است.

۱- **کراهت همراه‌داشتن قرآن در زمان جنابت و حیض:** همراه‌داشتن قرآن در زمان جنابت و حیض مکروه است.

۲- **لزوم وضوداشتن به هنگام مس خطوط قرآن:** برای رساندن دست یا عضوی از بدن به خط قرآن، باید با وضو بود.

۲- **مسّ‌نمودن خطّ قرآن:** مسّ‌نمودن خط قرآن؛ یعنی رساندن جایی از بدن به خطّ قرآن برای کسی که وضو ندارد، حرام است؛ ولی اگر قرآن را به زبان فارسی یا به زبان دیگر ترجمه کنند، مسّ آن اشکال ندارد.

درس بیست و ششم

سجدهٔ واجب قرآن کریم

هدف کلی: آشنایی با سجدهٔ واجب قرآن کریم

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱– بدانند که چه وقت سجدهٔ قرآن بر انسان واجب می‌شود و چه آیاتی سجدهٔ واجب دارند.

۲– به دانستن این‌که چه سوره‌ها و آیاتی سجدهٔ واجب دارند، علاقه‌مند شوند.

۳– بتوانند سجدهٔ واجب قرآن را حفظ کنند و به صورت عملی انجام دهند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱– آیا می‌دانید سجدهٔ قرآن چه وقت بر انسان واجب می‌شود؟ ۲– آیا می‌توانید سوره‌ها و آیاتی را که سجدهٔ واجب دارند، نام ببرید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- چه زمانی سجدهٔ قرآن بر انسان واجب می‌شود؟ ٢- چهار سوره‌ای که سجدهٔ واجب دارند، کدام‌اند؟ ٣- در سجدهٔ واجب قرآن بهتر است کدام ذکر گفته شود؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا ذکری را که در سجدهٔ واجب قرآن آمده است، حفظ کنند.	ذکری را که در سجدهٔ واجب قرآن آمده است، حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و ششم

مطابق فتوای همهٔ مراجع تقلید بر انسان واجب است بعد از خواندن یا شنیدن آیاتی که سجدهٔ واجب دارند، سجده کند.

نظرات علما در مورد سجده‌های واجب قرآن

امام خمینی در این باره فرموده‌اند: «در هریک از چهار سورهٔ «و النجم»، «اقرء»، «الم تنزیل» و «حم سجده»، یک آیهٔ سجده است که اگر انسان بخواند یا به آن گوش دهد، بعد از تمام‌شدن آن آیه، باید فوراً سجده کند و اگر فراموش کرد، هر وقت یادش آمد، باید سجده نماید. بعضی از مراجع معظّم تقلید فرموده‌اند: حتّی اگر بدون اختیار به آیهٔ سجده گوش دهد یا این آیات به گوشش بخورد، بنا بر احتیاط واجب باید سجده کند.

لازم به تذکر است که در سجده‌های واجب قرآن نمی‌شود بر چیزهای خوراکی و پوشاکی سجده کرد؛ اما لازم نیست سایر شرایط معتبر در سجدهٔ نماز مراعات شود؛ مثلاً لازم نیست که رو به روی قبله باشند یا طهارت و وضو داشته باشند.

هم‌چنین گفتن ذکر خاصی هم واجب نیست و حتی اگر ذکر نگوید و به قصد سجده پیشانی خود را به زمین بگذارد، کافی است؛ بنابراین، اگر انجام چنین سجده‌ای امکان‌پذیر نباشد، باید مشکل را از طریق دیگری حل کرد؛ مثل این‌که از قاریان درخواست شود که در این‌گونه مجالس سوره‌های سجده‌دار تلاوت نکنند و یا برگزارکنندگان این‌گونه مجالس در جایی این جلسات را برقرار کنند که برای حاضرین امکان سجده‌کردن به هنگام تلاوت آیه‌های سجده‌دار باشد و اگر هیچ‌کدام ممکن نبود، خود انسان باید در چنین مجالسی مثلاً با خارج‌شدن از مجلس، مواظبت کرده که آیه‌های سجده‌دار به گوشش نخورد. البته در هنگام شنیدن آیاتی که سجدهٔ واجب دارند از پخش غیر زنده، بعضی از مراجع معظم تقلید، سجده را واجب نمی‌دانند.

درس بیست و هفتم

احکام مسجد

هدف کلی: آشنایی با احکام مسجد

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- اهمیت و احکام مسجد را بدانند.

۲- به دانستن اهمیت مسجد و آموختن احکام آن علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند اهمیت و احکام مسجد را حفظ و بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که مسجد برای مسلمان‌ها چه اهمیتی دارد؟ ۲- آیا احکام مسجد را می‌دانید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- مسجد برای چیست؟ ٢- فروختن لوازم مسجد چه حکم دارد؟ ٣- خوابیدن در مسجد چه حکم دارد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا احکام واجب و حرام مسجد را حفظ کنند.	احکام واجب و حرام مسجد را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و هفتم

مسجد پایگاه پیوند انسان و الله و مرکز ارتباط انسان‌های مؤمن است. مساجد، خانه‌های خدا و خلق خدا است که در کویر ظلم و ظلمت، سرپناه بشریت مظلوم در برابر طوفان جهل و جور و آزمندی محسوب می‌شود. انسان‌های دورمانده از وطن اصلی در غربت زندگی، سایبانی با صفاتر و خانه‌ای زیباتر از مساجد پیدا نمی‌کنند.

مساجد، جایگاه عبادت است و عبادت حرکت قرب‌جویانهٔ انسان به سوی آستان قدس ربوبی. ساختن مسجد، تعمیر و نگهداری آن، حضور در مساجد، مدیریت و امامت و مسائل مالی و بهداشت و نظافت مساجد، همه باید متناسب با اهداف الهی و بر اساس رهنمودهای قرآن و اهل بیت- علیهم السلام- باشد، تا این شبکهٔ گسترده و سراسری ارتباط زمین و آسمان و نقطه‌های پیوند مؤمنان، جامعه را به سوی اهداف عالی الهی پیش برد و نقش مسجد با انتظار اسلام از آن هماهنگ شود.

فقهای بزرگوار اسلام از صدر تاریخ امامت، در کشف و بیان قوانین الهی در رابطه با ابعاد گوناگون زندگی از جمله مسائل مسجد، تلاش فراوان کرده و با تکیه بر منابع دینی وظیفهٔ امت را روشن ساخته است.

مسجد احکام زیادی دارد که از جملهٔ آن‌ها می‌توان به عدم زینت‌کردن مسجد با طلا، رعایت سادگی در بنای مسجد، رعایت حریم مسجد، عدم جواز تغییر و تبدیل مسجد، عدم جواز خرید و فروش مسجد، عدم جواز نقاشی و نصب عکس در مسجد، حفظ طهارت مسجد، عدم ورود جنب، حائض و نفساء به مسجد، عدم ورود انسان مست و دیوانه به مسجد، عدم ورود کفّار و مشرکان به مسجد، استفادهٔ شخصی از امکانات مسجد، عدم جواز خرید و فروش ابزار و وسائل مسجد، عدم جواز تخریب مسجد و اجزای آن، وقف‌کردن به نفع مسجد و... اشاره کرد.

فصل سوم: آداب و اخلاق

درس بیست و هشتم

اخلاق خوب

هدف کلی: آشنایی با اخلاق خوب

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با معنای اخلاق خوب و چگونه داشتن آن آشنا شوند.

۲- به آموختن معنای اخلاق خوب و نیز چگونه داشتن آن علاقه نشان دهند.

۳- بتوانند اخلاق خوب را معنا کنند و خود نیز به آن آراسته شوند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا معنای اخلاق خوب را می‌دانید؟ ۲- به نظر شما چگونه می‌توانیم اخلاق خوب داشته باشیم؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- معنای اخلاق خوب چیست؟ ۲- پیامبر اسلام در بارهٔ اخلاق خوب چه فرموده است؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا مواردی از اخلاق خوب را که در درس آمده است، در دو سطر بنویسند.	مواردی از اخلاق خوب را که در درس آمده است، در دو سطر می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و هشتم

اهمیت اخلاقی خوب

دین اسلام همواره پیروان خود را به حُسن خلق و نرم‌خویی و ملایمت در گفتار و رفتار فراخوانده و از درشتی و تندخویی بازداشته است؛ چون این آموزه یکی از مهم‌ترین عوامل قدرت، موفقیت و پیروزی انسان در زندگی است؛ چنانچه همین، عامل موفقیت پیامبران الهی به ویژه پیامبر گرامی اسلام (ص) در جذب قلوب انسان‌ها و گسترش دین بوده است. از آن روی، خدای مهربان پیامبران و سفیران خود را از میان انسان‌های مهربان و خوش‌اخلاق برگزیده تا بهتر و آسان‌تر در قلب‌ها نفوذ کنند و آنان را به سوی معرفت الهی رهنمون باشند.
خدای تعالی در بارۀ حضرت محمد مصطفی (ص) که مصداق کامل حُسن خلق است، می‌فرماید: «**وَ إِنَّکَ لَعَلی خُلُقٍ عَظیم**» و یقیناً تو بر ملکات و سجایای اخلاقی عظیمی قرار داری.
بعداً در آیه‌ای دیگر فرمود: به همین دلیل هم توانستی در دل‌ها نفوذ کنی و آنان را پیرامون خود گرد آوری و در دعوت خویش موفّق عمل کنی: «**فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ کُنْتَ فَظًّا غَلیظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِکَ**» در زمینۀ خوش‌خلقی و برخورد خوب با همۀ مردم، روایات فراوانی در منابع اسلامی دیده می‌شود که به حد تواتر می‌رسد. تعبیراتی که در این روایات در برابر این فضیلت اخلاقی آمده است در کم‌تر مورد دیگری دیده می‌شود. این تعبیرات بیانگر نهایت اهتمام اسلام به این مسألۀ مهم اخلاقی است که در این‌جا به ذکر چند حدیث بسنده می‌شود: پیامبر اکرم(ص) فرمود: «**الاسْلامُ حُسْنُ الْخُلْقِ**»؛ اسلام همان خوش‌رویی است. این تعبیر نشان می‌دهد که عصارۀ تعلیمات اسلام همان حُسن خلق است.
در حدیثی از حضرت امام علی (ع) می‌خوانیم: «**عُنْوَانُ صَحِیفَةِ الْمُؤْمِنِ حُسْنُ خُلُقِه**»؛ سرلوحۀ نامۀ عمل انسان با ایمان، حُسن خلق او است. می‌دانیم آنچه در عنوان و سرلوحۀ نامۀ اعمال قرار می‌گیرد، بهترین و مهم‌ترین آن‌ها است و به تعبیر دیگر، چیزی است که قدر جامع همۀ اعمال نیک است و قبل از هر چیز نظرها را به خود متوجّه می‌سازد.
خلاصه این‌که رابطۀ با مردم و رعایت اخلاق اجتماعی یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین عرصه‌های خودسازی و پرورش توانایی‌های انسان است. در این میدان است که انسان می‌تواند در اثر ارتباط با انسان‌های دیگر ارزش‌های وجودی سایر مهارت‌های حرفه‌ای، علمی، عقلی و مدیریتی خود را بنمایاند و فضایل اخلاقی و کمالات انسانی را در خویش نهادینه کند و هم‌چنین به شکوفایی توانایی‌هایی دیگران نیز کمک نماید. در عرصۀ تعامل اجتماعی، حُسن خلق و خوش‌اخلاق‌بودن، جایگاه ویژه‌ای دارد و اولین نمود توانایی شخصیت روحی و معنوی انسان است.

درس بیست و نهم

سلام‌کردن

هدف کلی: آشنایی با اهمیت سلام‌کردن

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱– اهمیت سلام‌کردن و نیز آداب آن را بدانند.

۲– به دانستن اهمیت سلام‌کردن و آداب آن علاقه‌مند شوند.

۳– بتوانند اهمیت سلام‌کردن و آداب آن را حفظ، بیان و رعایت کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب، روش همیاری و روش داستان و قصه‌گویی

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱– آیا می‌دانید سلام‌دادن در اسلام چه اهمیتی دارد؟ ۲– آداب سلام چیست؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- سلام‌دادن نشانۀ چیست؟ ۲- اولین کلام فرشتگان الهی نزد حضرت ابراهیم چه بود؟ ۳- حضرت علی (ع) در بارۀ سلام دادن چه فرموده‌اند؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا سخنان پیامبر گرامی اسلام را حفظ کنند.	سخنان پیامبر گرامی اسلام را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس بیست و نهم

«سلام‌کردن» یکی از سنت‌های اسلامی است که بسیار مورد تأکید قرار گرفته است. لازم است یک مسلمان این سنت حسنهٔ اسلامی و دینی را زنده نگه دارد؛ اما سلام‌کردن هم مثل هر کار دیگری، آداب و اصول خودش را دارد! این کار که سبب می‌شود میان برادران و خواهران دینی الفت و دوستی شکل بگیرد، روش و آدابی دارد که بزرگان دینی آن را به روشنی طرح نموده‌اند تا هم از مزایای دنیوی و هم اجر اخروی آن برخوردار شویم.

«سلام» اسم خدا است: خداوند متعال اسامی و نام‌هایی دارد که هریک از آن‌ها حاکی از یک صفت و حقیقتی در ذات حق تعالی است. «سلام» هم یکی از این اسامی و صفات است که به معنای سلامتی و سلم و دوستی است. خداوند متعال در آیهٔ ۲۳ سورهٔ حشر خود را به این نام خوانده است؛ آن‌جا که می‌فرماید: «هُوَ اللَّهُ الَّذِی لا إِلَهَ إِلا هُوَ الْمَلِکُ الْقُدُّوسُ السَّلامُ»؛ اوست خداوند یگانه‌ای که جز او معبودی نیست، مالک و حاکم است و از هر عیبی منزّه می‌باشد، به کسی ستم نمی‌کند.

اجازهٔ مخصوص سلام: خداوند متعال به بندگان خود اجازه داده است که در هنگام ملاقات با یکدیگر نام او را به هم هدیه دهند که با این کار همهٔ خوبی‌ها و خیرات را نصیب هم می‌گردانند؛ از این رو، سلام‌کردن بسیار مورد توصیه است؛ به طوری که بر آغازگر سلام و کسی که در احیای این سنّت الهی پیشی بگیرد، برکات و نصیب برتر و بهتری وجود دارد. امام صادق (علیه السلام) از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نقل فرمودند که حضرت فرمودند: شایسته‌ترین مردم نزد خدا و رسولش کسی است که سلام را آغاز کند. همچنین امام صادق (علیه السلام) فرمودند: آغازکنندهٔ به سلام به خدا و رسولش نزدیک‌تر است.

سلام را فراموش نکنید: در این سنت حسنه نه‌تنها آغازکننده‌بودن یک توصیهٔ خوب است؛ بلکه بلند سلام‌کردن هم یکی دیگر از ادب‌های این رسم نیکو است. امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: خدای عزّ و جل بلند سلام‌کردن را دوست دارد. همچنین امام صادق (علیه السلام) از پدران بزرگوارشان نقل فرمودند که در وصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) آمده است: سه چیز باعث پوشاندن گناهان است: آشکارا سلام‌کردن، طعام‌دادن، خواندن نماز شب در حالی که مردم خوابند.

امام صادق (علیه السلام) در حدیث شریف دیگری فرمودند: هر کس چهار چیز برای من تعهد کند، من چهار خانه در بهشت برای او تضمین می‌کنم (که یکی از آن‌ها (آشکارا سلام‌کردن در همه‌جاست.

سلام نکنی بخیل هستی: اهمیت احیای این سنت نیکو و این پدیدهٔ اجتماعی تا بدان‌جاست که خودداری از سلام‌کردن از نشانه‌های بخل شمرده شده است. امام صادق (علیه السلام) فرمودند: خدای عز و جل فرمود: بخیل کسی است که از سلام‌کردن بخل ورزد.

هم‌چنین نباید در سلام‌کردن میان افراد تفاوت قائل بود. امام رضا (علیه السلام) فرمودند: هر کس فقیر مسلمانی را ملاقات کند و به گونه‌ای بر او سلام نماید که با سلام بر ثروتمند فرق داشته باشد، در روز قیامت خداوند را در حالی ملاقات می‌کند که خداوند بر او خشمگین است.

اگر سلام نکرد، جوابش را نده: امام صادق (علیه السلام) از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نقل فرمودند که کسی که قبل از سلام سخن آغاز کند به او پاسخ ندهید! و نیز فرمودند: قبل از سخن‌گفتن، سلام کنید؛ اگر کسی قبل از سلام‌گفتن سخن گوید، به او پاسخ ندهید.

درس سی‌ام

آداب ملاقات

هدف کلی: آشنایی با اهمیت آداب ملاقات

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با معنای ملاقات و نیز آداب آن آشنا شوند.

۲- علاقه و تمایل آنان نسبت به دانستن معنای ملاقات و آداب آن افزایش یابد.

۳- بتوانند معنای ملاقات را بیان و آداب آن را رعایت کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش همیاری و روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید معنای ملاقات چیست؟ ۲- آیا می‌توانید آداب ملاقات را نام ببرید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- ملاقات چه اهمیتی در زنده‌گی ما دارد؟ ٢- اگر روابط افراد به صورت خوب نباشد، چه خواهد شد؟ ٣- دین اسلام در بارهٔ ملاقات با دوستان چه دستور داده است؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا هشت مورد از آداب ملاقات را در کتابچه‌های خود بنویسند.	هشت مورد از آداب ملاقات را در کتابچه‌های خود می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس سی‌ام

دین مبین اسلام توسط پیامبر بزرگوار اسلام (ص) برای هدایت، آسایش و آرامش بشر و جامعهٔ انسانی فرستاده شده است. اسلام به حقوق دیگران که در جامعهٔ انسانی زنده‌گی می‌کنند، احترام زیاد قایل است و از این‌که به حقوق دیگران تجاوز کند، به شدت مخالف است و آن را مورد نکوهش قرار داده است.

از جمله حقوقی که باید به آن احترام گذاشته شود، این است که بدون اجازه وارد محل سکونت دیگران نشده و برای داخل‌شدن حتماً و باید اجازه گرفته شود؛ چنان‌که خداوند در قرآن سورهٔ نور، آیهٔ ۲۷ می‌فرماید: «**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ**»؛ خداوند مسلمانان را مخاطب قرار داده و می‌فرماید: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بدون اجازه وارد خانه‌های دیگران نشوید؛ مگر وقتی که از اهل خانه اجازه بگیرید و سلام دهید تا اهل خانه با خبر شده و اجازهٔ ورود شما را بدهد.

غرض از اجازه‌گرفتن هنگام داخل‌شدن به خانهٔ دیگران این است که اهل خانه با آن وضعیتی که در بیرون می‌باشند، نیستند و قید و قیوداتی که در خارج خانه دارند، در داخل خانه ندارند و اعضای خانواده دوست دارند که در خانه آزاد باشند و دوست ندارند که نامحرم و بیگانه‌گان با آن وضعیت آن‌ها را ببینند؛ لذا است که خداوند می‌فرماید: حریم حقوق دیگران را پاس دارید و بدون اجازه داخل خانهٔ دیگران نشوید و آنان را آزار ندهید.

درس سی و یکم

اهمیت مشاوره

هدف کلی: آشنایی با اهمیت مشاوره

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- معنا و اهمیت مشاوره را بدانند.

۲- به دانستن معنا و اهمیت مشاوره علاقه نشان دهند.

۳- بتوانند عملاً در کارهای خود با دیگران مشورت کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش داستان و قصه‌گویی و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید معنای مشاوره چیست؟ ۲- آیا اهمیت مشاوره را می‌دانید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. هم‌چنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- معنای مشاوره چیست؟ ۲- خداوند (ج) به پیامبرش چه فرموده است؟ ۳- پیامبر (ص) در بارۀ مشاوره چه فرموده است؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا سخنان حضرت پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) را حفظ کنند.	سخنان پیامبر اسلام و حضرت علی را حفظ می‌کنند.	

معلومات تکمیلی درس سی و یکم

مشورت از مادۀ «شور» است که در لغت به معنای برداشتن و استخراج عسل از کندوی زنبور عسل است و در تعریف اصطلاحی، کلمۀ «تشاور»، «مشاورت» و «مشورت» به معنای استخراج رأی صحیح است؛ این‌که آدمی در مواقعی که خودش در بارۀ کاری رأی صحیح ندارد، به دیگران مراجعه و از عقل و تجربه‌های آنان استفاده نماید.

اهمیت مشورت

در متون اسلامی، مشورت از اهمیت بالا و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است تا آن‌جا که در قرآن کریم یک سوره تحت عنوان «شوری» وجود دارد و در آیاتی نیز مسألۀ مشاوره مطرح و به انجام آن دستور داده شده است. مؤمنان کسانی هستند که دعوت پروردگارشان را اجابت کردند و نماز را به پا داشتند و امورشان را به مشورت گذاشتند و از آنچه که روزی‌شان کردیم، انفاق می‌کنند.

نگرش مکتبی اسلام بر مسألۀ شورا از چنان ظرافت و عمقی برخوردار است که حتی مسائل بسیار کوچکی همانند «از شیرگرفتن کودک» را امری مشورتی بین پدر و مادر تلقی می‌کند. هرآنگاه که پدر و مادر با رضایت و مشورت بخواهند کودک را زودتر از شیر بازگیرند، گناهی بر آن‌ها نیست و توصیه می‌شود که اگر خواستید فرزند خود را از شیر بگیرید، با یکدیگر مشورت کنید.

اهمیت مشاوره در اسلام به اندازه‌ای است که خداوند به پیامبرش امر می‌کند که مشورت کند: «و شاورهم فی الامر»؛ با مردم خود مشورت کن و از آنان نظر بخواه.

علی‌رغم این‌که پیامبر اسلام و دیگر معصومین عقل کل و معصوم بودند و از طریق وحی به منبع لایزال علم و قدرت خداوند ارتباط داشتند و از نظر علم و عقل هرگز نیازی به راهنمایی‌ها و ارشاد دیگران نداشتند، اما مأمور شدند تا مشورت کنند؛ همان‌طور که مؤرخان و مفسران اسلامی یکی از صفات آنان را کثرت مشاوره دانسته‌اند. از جمله در مورد پیامبر عالیقدر اسلام(ص) آورده‌اند که سیرۀ پیامبر چنین بود که با اصحاب خود زیاد مشورت می‌کرد.

شکی نیست که مشورت ائمۀ معصومین(ع) به خاطر رفع جهل نبوده است؛ بلکه به این جهت بوده که اولاً؛ این اصل را پایه‌گذاری کنند (جنبۀ آموزشی) و مسلمانان را به اهمیت مشورت متوجه سازند تا آنان شور و مشاوره را جزو برنامه‌های زندگی خود قرار دهند و ثانیاً؛ به همراهان و پیروان خود شخصیت داده تا نیروی فکر و اندیشۀ آنان پرورش یابد.

درس سی و دوم

صلح

هدف کلی: آشنایی با اهمیت و آثار صلح

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- بدانند که صلح چه اهمیت و چه آثاری دارد.

۲- به آموختن اهمیت و آثار صلح علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند اهمیت و آثار صلح را بیان کنند و خود نیز با دیگران در صلح به سر ببرند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش‌های داستان و قصه‌گویی، همیاری، سؤال و جواب و نمایش‌نامه‌ای

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوالپرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که صلح چه اهمیتی دارد؟ ۲- به نظر شما صلح چه آثاری دارد؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- صلح چیست؟ ۲- پیامبر اسلام در جنگ حدیبیه چه کرد؟ ۳- حضرت علی (ع) به فرزندانش چه فرمودند؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا مواردی از آثار صلح را در کتابچه‌های خود بنویسند.	مواردی از آثار صلح را در کتابچه‌های خود می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس سی و دوم

در ادبیات قدیم پارسی صُلح هم‌معنای لغت آشتی و به معنای مقابل حرب و جنگ آمده است، در دوران معاصر، مفهوم صلح گسترش یافته است که در این مفهوم، صلح به شرایطی آرام، بی‌دغدغه و خالی از تشویش، کشمکش و ستیز گفته می‌شود.

صلح در اسلام از جایگاه خاص و فضیلت خاص برخوردار است؛ به طور نمونه: در روایات اسلامی از صلح به چیزی تعبیر شده است که از نماز و روزه و صدقه بافضیلت‌تر است.

پیامبر گرامی اسلام می‌فرمایند: «**ألا أُخبِرُکم بِأفضلَ مِن دَرَجَةِ الصِّیامِ و الصَّلاةِ و الصَّدَقةِ؟ إصلاحُ ذاتِ البَینِ؛ فإنّ فسادَ ذاتِ البَینِ هِیَ الحالِقةُ**»؛ آیا شما را به چیزی با فضیلت‌تر از نماز و روزه و صدقه (زکات) آگاه نکنم؟ آن چیز اصلاح میان مردم است؛ زیرا تیره‌شدن رابطه میان مردم مُهلک و دین‌برانداز است.[1]

یا در حدیث دیگری از امام صادق- علیه السلام- آمده است که «**صَدَقةٌ یُحِبُّها اللّهُ: إصلاحُ بَینَ الناسِ إذا تَفاسَدُوا، و تَقارُبُ بَینِهِم إذا تَباعَدُوا**»؛ اصلاح میان مردم هرگاه با هم دچار اختلاف و دشمنی شوند.[2]

۱. منتخب میزان الحکمة، ۳۲٤.

۲. همان.

درس سی و سوم

نیکوکاری

هدف کلی: آشنایی با اهمیت و آثار نیکوکاری

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با مفهوم نیکوکاری و آثار آن آشنا شوند.

۲- به دانستن مفهوم نیکوکاری و آثار آن علاقه نشان دهند.

۳- بتوانند به صورت عملی کارهای نیک انجام دهند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش همیاری و روش سؤال جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید که نیکوکاری چیست؟ ۲- آیا می‌توانید آثار نیکوکاری را بیان کنید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
٣	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	١٠ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	١٠ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ١- نیکوکاری چیست؟ ٢- بهترین توشهٔ آخرت از نظر امام علی(ع) چیست؟ ٣- بهترین سرمایهٔ ایمان چیست؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	١٠ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا آثار نیکوکاری را حفظ کنند و روز بعد چند نفر از حفظ بگویند.	آثار نیکوکاری را حفظ می‌کنند و روز بعد چند نفر از حفظ می‌گویند.	

معلومات تکمیلی درس سی و سوم

احسان و نیکوکاری، یکی از اصول اساسی ارزش‌ها در جامعهٔ اسلامی است. براین اساس، خداوند در قرآن کریم همگان را به انجام آن فرمان داده[1] و پیامبر اکرم- صلی الله علیه و آله- این آیه را جامع همهٔ ارزش‌ها دانسته است. مرحوم علامه طباطبایی نیز می‌نویسد: «احسان، یعنی نفع و نیکی‌رساندن به دیگران، بدون انتظار پاداش متقابل و جبران نیکی؛ به گونه‌ای که در نیکی فزون‌تر و شایسته‌تر عمل کرده و در بدی در مرتبه‌ای پایین‌تر پاسخ دهد، یا این‌که به دیگران خدمت کند؛ بی‌آن‌که در انتظار پاداش باشد». آنچه از آیات قرآن به دست می‌آید، این است که احسان، نوعی گذشت از حق شخصی و ایثار است؛ به همین دلیل، مولای متقیان، علی- علیه السلام- می‌فرماید: «مهم‌ترین جزء ایمان، احسان به مردم است.»

در روایات اسلامی هم در بارهٔ نیکوکاری توصیه‌های زیادی شده است که در زیر به چند نمونه‌ای از آن‌ها اشاره می‌شود:

امام علی- علیه السلام- می‌فرماید: «**طوبی لِمَن أحسَنَ إلَی العِبادِ و تَزَوَّدَ لِلمَعاد**»؛[2] خوشا به حال آن‌که به بندگان خدا نیکی کند و برای آخرت خود زاد و توشه برگیرد.

در حدیث دیگری از امام صادق- علیه السلام- آمده است که «اَیُّما مُؤمِنٍ نَفَّسَ عَن مُؤمِنٍ کُربَةً، نَفَّسَ اللّٰهُ عَنهُ سَبعینَ کُربَةً مِن کُرَبِ الدُّنیا و کُرَبِ یَومِ القیامَةِ»؛[3] هر مؤمنی که گرفتاری مؤمنی را بر طرف کند، خداوند هفتاد گرفتاری دنیا و آخرت را از وی دور می‌سازد.

در روایتی هم از امام علی- علیه السلام- نقل شده است که «إنَّ أحَبَّ المُؤمِنینَ إلَی اللّٰهِ مَن أعانَ المُؤمِنَ الفَقیرَ مِنَ الفَقرِ فی دُنیاهُ و مَعاشِهِ»؛[4] محبوب‌ترین مؤمن نزد خداوند ، کسی است که مؤمن فقیری را ، در تنگدستی دنیا و گذران زندگی ، یاری رساند.

در روایت دیگری از امام صادق- علیه السلام- می‌خوانیم که «اللّٰهُ فی عَونِ المُؤمِنِ، مادامَ المُؤمِنُ فی عَونِ أخیهِ»؛[5] خداوند در پی یاری مؤمن است، تا وقتی که مؤمن در پی یاری برادر خویش است.

---

۱. سورهٔ نحل/ آیهٔ ۹۰.

۲. غررالحکم، ح ۵۹۵۵.

۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ٤۱۳.

٤. تحف العقول، ص ۳۷٦.

۵. بحارالانوار، ج ۷٤، ص ۳۲۲.

درس سی و چهارم

نظم در زنده‌گی

هدف کلی: آشنایی با اهمیت نظم در زنده‌گی

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با اهمیت نظم در زنده‌گی و ویژه‌گی‌های انسان منظم آشنا شوند.

۲- به دانستن اهمیت نظم در زنده‌گی و ویژه‌گی‌های انسان منظم علاقه نشان دهند.

۳- بتوانند به صورت عملی یک انسان منظم باشند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش همیاری، روش سؤال و جواب و روش نمایش‌نامه‌ای

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌توانید اهمیت نظم در زنده‌گی را بیان کنید؟ ۲- آیا می‌دانید که انسان‌های منظم چه ویژه‌گی‌هایی دارند؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلۀ میانی تدریس			
شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلۀ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- دین اسلام در بارۀ نظم چه فرموده است؟ ۲- حضرت علی (ع) به فرزندانش چه سفارش نمودند؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا آثار نظم را در کتابچه‌های خود بنویسند.	آثار نظم را در کتابچه‌های خود می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس سی و چهارم

نظم در زندگی از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ زیرا نظم باعث موفقیت انسان در زندگی می‌شود. برعکس بی‌نظمی در زندگی انسان را از موفقیت‌ها و کامیابی‌ها باز می‌دارد. بی‌نظمی در زندگی از عوامل گوناگونی برخوردار است که در زیر به چند عامل آن اشاره می‌شود:

۱- **امروز و فرداکردن**: یکی از عوامل بی‌نظمی، واگذاری کار هر روز به روز دیگر و امروز و فرداکردن است. امیر مؤمنان (ع) می‌فرماید: «**وامض لکل یوم عمله؛ فإن لکل یوم ما فیه**»؛ در هر روز، کار همان روز را انجام بده؛ زیرا برای هر روز، کاری مخصوص بدان است. آن حضرت (ع) در نامه‌ای به یکی از یارانش می‌نگارد: باقی‌ماندهٔ عمرت را در باب و امروز و فردا نکن. کسانی که پیش از تو می‌زیسته‌اند، با آرزوها و امروز و فرداکردن، کارها را به تأخیر افکنده تا به هلاکت رسیده‌اند و سرانجام، در حال غفلت، مرگ ناگهانی آنان را فرا گرفته است.

۲- **شتاب بی‌جا**: یکی دیگر از عوامل بی‌نظمی، شتاب بی‌جا است. حضرت علی (ع) در نامه‌اش به مالک اشتر، او را از شتاب‌زدگی برحذر می‌دارد و می‌فرماید: «**إیاک و العجلة بالأمور قبل آوانها**»؛ برحذر باش از شتاب‌زدگی در کارها، پیش از رسیدن وقت آن‌ها. آن حضرت در نکوهش شتاب بی‌جا می‌فرماید: «**قلما تنجح حیلة العجول...**»؛ کم است که چارهٔ شخص شتاب‌زده به فرجام برسد.

۳- **سستی و تنبلی**: یکی دیگر از مهم‌ترین عوامل بی‌نظمی، سستی و تنبلی است. اگر سستی و تنبلی از دری وارد شود، انضباط و جدیت از دری دیگر خارج می‌شود. در سخن نورانی از امام صادق (ع) آمده است: «**عدو العمل الکسل**»؛ سستی و تنبلی، دشمن عمل است. یا «**آفة النجاح الکسل**»؛ آفت رستگاری، کاهلی است.

٤- **در نظرنگرفتن اولویت‌ها**: از دیگر عوامل بی‌نظمی، این است که انسان در کارها، اولویت را در نظر نگیرد و به جای این‌که مهم‌ترین کارها را مقدم بدارد، به کارهای دیگر بپردازد. امیر مؤمنان (ع) می‌فرماید: «**إن رأیک لایتبع لکل شیء ففرغه للمهم**»؛ همانا فکر و اندیشهٔ تو، گنجایش همهٔ کارها را ندارد، پس آن را برای کارهای مهم فارغ ساز. در حدیثی دیگر می‌فرماید: «**من اشتغل بغیر المهم ضیع الأهم**»؛ آن کس که فکر و نیروی خود را به کارهای غیر مهم مشغول دارد، کارهای مهم را تباه می‌کند.

۵- **فروگذاشتن وظیفهٔ خویش و دخالت در کار دیگران**: یکی دیگر از عواملی که باعث فروپاشیدن کاخ نظم می‌شود، این است که انسان وظیفهٔ خویش را انجام ندهد و در کار و مسؤولیت دیگران دخالت ورزد. مولای

متقیان (ع) می‌فرماید: «**اقصر رأیک علی ما یلزمک تسلم ودع الخوض فیما لایعنیک تکرم**»؛ فکرت را به آن چه بر تو لازم است، اختصاص ده، تا سالم بمانی و از فرورفتن در کاری که مربوط به تو نیست، بگریز تا ارجمند باشی. نیز می‌فرماید: «**من أوما إلی متفاوت خذلته الحیل**»؛ کسی که به کارهای گوناگون بپردازد، نقشه‌ها و پیش‌بینی‌هایش به جایی نمی‌رسد.

درس سی و پنجم

گفتار نیک

هدف کلی: آشنایی با گفتار نیک و فایده‌های آن

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با مفهوم گفتار نیک و فایده‌های آن آشنا شوند.

۲- به آموختن مفهوم گفتار نیک و فایده‌های آن علاقه‌مند شوند.

۳- همواره بتوانند گفتار نیک داشته باشند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید گفتار نیک چیست؟ ۲- به نظر شما گفتار نیک چه فایده‌هایی دارد؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- گفتار نیک چیست؟ ۲- قرآن کریم به ما چه دستور داده است؟ ۳- گفتار نیک چه فایده دارد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا در بارهٔ فایده‌های گفتار نیک دو سطر بنویسند.	در بارهٔ فایده‌های گفتار نیک دو سطر می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس سی و پنجم

ما تلاش کنیم تا زبان خود را به راستی و درستی و حق‌گویی عادت دهیم؛ به گونه‌ای که جز درستی به چیزی حرکت نکند. ما وقتی که به قرآن به واژۀ قَول دقت کنیم، می‌بینیم که به ما می‌آموزد که سخن‌گفتن آدابی دارد و باید حساب‌شده و سنجیده‌باشد، گاه می‌فرماید: «**ولیقولوا قولاً سدیداً**»؛ و سخنی استوار و درست بگویند. «و **قولوا قولاً سدیداً**»؛ و سخن استوار و درست بگویید. و گاه می‌فرماید: «**قولاً معروفاً**»؛ سخن نیک و زیبا بگویید. و گاه می‌فرماید: «**قولاً کریماً**»؛ بزرگوارانه و مهرانگیز سخن بگویید. و گاه می‌فرماید: «**قولاً لیّناً**»؛ نرم و با ملاطفت سخن بگویید. و گاه می‌فرماید: «**قولاً میسوراً**»؛ با نرمش و مهربانی با آن‌ها سخن بگو. و گاه می‌فرماید: «**قولاً بلیغاً**»؛ با سخن شیوا و زیبا با آن‌ها حرف بزن. از این تعبیرات فهمیده می‌شود که باید زبان در سخن‌گفتن در موارد و جاهای گوناگون، به طور کامل مراقب باشد و آداب را بشناسد و رعایت کند تا به آفات گرفتار نگردد.

حتماً باید زبان را به آداب خوش‌کلامی و زیبا سخن‌گفتن، که یک نوع هنر است، عادت داد؛ چنان‌که در روایت آمده: پیامبر(ص) سوار بر مرکبی بود، شخصی افسار آن را به دست گرفته بود و می‌کشانید. در این هنگام آن شخص از پیامبر(ص) پرسید: «بهترین کارها چیست؟» پیامبر فرمود: «**اطعام الطّعام و اطیاب الکلام**»؛ بهترین کارها غذارسانی به مردم و خوش‌گویی و زیبا سخن‌گفتن است.»

امام سجاد(ع) در بیان حقوق اعضاء، در مورد حق زبان می‌فرماید: و اما حق زبان آن است که او را از دشنام و زشت‌گویی برحذر داری، و به نیک گفتاری عادت دهی، و او را آمیخته با ادب به حرکت درآوری، و افسار آن را جز در موارد منافع دین و دنیا نگهداری، و از پرچانگی بازداری، و از بیهوده‌گویی دور نمایی... زیبایی عقل و خرد به نیک زبانی و درست سخن‌گفتن بستگی دارد.»

در روایت دیگری از امام سجاد- علیه السلام- آمده است که: «**اَلْقَوْلُ الْحَسَنُ يُثْرِي الْمالَ وَ يُنْمِي الرِّزْقَ وَ يُنْسِئُ فِي الأَجَلِ وَ يُحَبِّبُ اِلَى الأَهْلِ وَ يُدْخِلُ الْجَنَّةَ**»؛[1] گفتار نیک، ثروت را زیاد و روزی را فراوان می‌کند؛ مرگ را به تأخیر می‌اندازد؛ انسان را در خانواده محبوب می‌کند و به بهشت وارد می‌نماید.

---

۱. خصال، ص ۳۱۷، ح ۱۰۰.

درس سی و ششم

نظافت و پاکیزه‌گی

هدف کلی: آشنایی با اهمیت نظافت و پاکی

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- اهمیت نظافت و پاکی را بدانند.

۲- به دانستن اهمیت نظافت در زنده‌گی علاقه نشان دهند.

۳- بتوانند به صورت عملی نظافت و پاکی را در زنده‌گی خود رعایت کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگرد	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید نظافت و پاکی چه اهمیتی دارد؟ ۲- آیا شما وقتی میوه می‌خورید، آن را می‌شویید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه
مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
٥	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- نظافت چیست؟ ۲- پیامبر گرامی در بارهٔ نظافت چه فرموده است؟ ۳- نظافت چه فایده دارد؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا در بارهٔ فایده‌های نظافت دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.	در بارهٔ فایده‌های نظافت دو سطر در کتابچه‌های خود می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس سی و ششم

یکی از مباحثی که در جامعهٔ ما مطرح است و در گذشته نیز مطرح بوده و در آینده هم مطرح خواهد بود، بحث نظافت است. پیامبر گرامی اسلام- صلی الله علیه و آله- در بیان اهمیت نظافت و بهداشت تن و رابطهٔ آن با ابعاد معنوی و وجودی انسان، نظافت را از ایمان دانستند و مؤمن را پاک و نظیف و کسی که رعایت نظافت می‌کند، از مؤمنین و نشانه‌های ایمان او برشمردند؛ به این معنا که اگر نظافت را کامل رعایت نکند، ایمان کاملی هم ندارد. موسی بن جعفر- علیه السلام- در روایتی در رابطه با نظافت بدن، ده مطلب را جزء سنت می‌شمارند و مستحب میدانند و این چنین می‌فرمایند: مسواک‌زدن، شستن دهان، إستنشاق بینی، شانه‌زدن سر، ختنه‌کردن، برطرف‌کردن موی زیر بغل و قسمت‌های مختلف بدن، ناخن‌گرفتن، حمام‌رفتن و شستشوی بدن و می‌فرمایند که نظافت ظاهر انسان با پاکی روح او پیوند دارد.

اصولاً پیامبر، پیام‌آور پاکی و نظافت بودند و وقتی مردم با پیامبر ملاقات می‌کردند، اولین ویژگی‌ای که از آن بزرگوار چشم و دلِ هر بیننده‌ای را نوازش می‌داد، آراستگی، پاکی و زیبایی آن حضرت بود.

در شرع مقدس اسلام جاروب‌زدن و پاکیزه‌نمودن حیاط خانه مستحب شمرده می‌شوند. اولیاء خدا دوست نداشتند ظرف‌ها را به صورت ناشسته رها کنند؛ لذا می‌فرمایند: شب‌ها پیش از خواب، روی ظرف‌ها را بپوشانید. به خاطر احترامی که برای محیط زیست و اطراف قائل بودند، اجازه نمی‌دادند که افراد کنار چاه آب آشامیدنی یا زیر درخت میوه‌دار یا بین قبرهای مردم و در جاده‌ها و محل عبور و رفت و آمد مردم و در محیط و حیاط خانه‌ها، قضای حاجت و توالت کنند و در این مراکز این عمل را ممنوع می‌کردند. به معنای این‌که محیط زیست، محیطی که همه در آن زندگی می‌کنند، یک محیط عام است و نظافت و پاکیزگی محیط، شرط زندگی یک مسلمان است.

درس سی و هفتم

صحت و تندرستی

هدف کلی: آشنایی با اهمیت صحت و تندرستی

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- با اهمیت صحت و تندرستی آشنا شوند.

۲- به آموختن اهمیت صحت و تندرستی علاقه‌مند شوند.

۳- بتوانند چگونگی حفظ تندرستی خود را بیان کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید صحت و تندرستی چه اهمیتی دارد؟ ۲- آیا می‌توانید بیان کنید که چگونه می‌توان تندرستی خود را حفظ کرد؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- پاکیزه‌گی چه فایده دارد؟ ۲- ورزش سالم چه فایده دارد؟ ۳- بزرگان چه فرموده‌اند؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه
٦	**کار خانه‌گی** به شاگردان دستور می‌دهد تا در بارهٔ فایده‌های صحت دو سطر بنویسند.	در بارهٔ فایده‌های صحت دو سطر می‌نویسند.	

معلومات تکمیلی درس سی و هفتم

در آیین مقدس اسلام بدن آدمی مورد تحقیر نیست. اسلام بدن انسان را چیزی بی‌ارزش نمی‌شمارد؛ زیرا بدن انسان ابزار تکامل روح است. تحقیر بدن، در حکم تحقیر شخصیت آدمی است و کسی که مرتکب این عمل شود، مستوجب کیفر و قصاص است.

یکی از مهم‌ترین عوامل اهمیت ورزش در این است که موجب «ایجاد تقویت و یا حفظ سلامتی» می‌شود؛ بنابراین، چنانچه ورزش به گونه‌ای باشد که برای سلامتی انسان زیان‌آور باشد و یا ورزشکار آن قدر در راه ورزش به خود فشار آورد که سلامتی‌اش در مخاطره قرار گیرد، از نظر اسلام و هم‌چنین عقلای عالم مردود خواهد بود.

در اسلام، احادیث و رهنمودهای فراوانی از بزرگان دین، جهت حفظ صحت و تقویت بدن و پرداختن به آن، وارد شده است، از جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود: «اَلصحة أفضَلُ النّعَمِ»؛ صحت و سلامتی از هر نعمت دیگری بهتر و ارزشمندتر است.

«اَلعَجَبُ لِغفَةِ الحُسّادِ عَن سَلامَةِ الأجسادِ»؛ از این‌که حسودان در فکر سلامتی خویش نیستند، سخت در شگفتم.

«وَ إنَّ لِبَدَنِکَ عَلَیکَ حَقاً»؛ بی‌شک بدن تو بر تو حقوقی دارد [که باید آن‌ها را ادا کنی و به آن رسیدگی نمایی]

«اَلمُؤمِنُ القَویُّ خَیرٌ و أحَبُّ مِنَ المُؤمِنِ الضَّعیفِ»؛ (همان) مؤمنی که قوی و نیرومند باشد، در نظر من از مؤمنی که ضعیف باشد، بهتر و دوست‌داشتنی‌تر است.

در این روایت، ارزش اصیل و واقعی به ایمان اختصاص یافته و در مرحلهٔ بعد، قوت مد نظر قرار گرفته است؛ یعنی آن چه باعث ارزش انسان می‌شود، همانا ایمان او است.

درس سی و هشتم

کمک به فقرا

هدف کلی: آشنایی با اهمیت کمک به فقرا

اهداف جزئی (شناختی، نگرشی و رفتاری)

۱- بدانند که چرا به افراد نیازمند کمک کنند.

۲- علاقه و تمایل آنان نسبت به کمک کردن به افراد نیازمند افزایش پیدا کند.

۳- بتوانند به صورت عملی به افراد نیازمند کمک کنند.

مدت تدریس: دو ساعت درسی (۴۵*۲) دقیقه

روش‌های تدریس: روش نمایش‌نامه‌ای، روش سؤال و جواب و روش همیاری

مواد کمک درسی: کتاب تعلیم و تربیهٔ اسلامی صنف چهارم، تهیهٔ چارت، تختهٔ سیاه و تباشیر یا تختهٔ سفید و مارکر.

مراحل تدریس

مرحلهٔ آغازین تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۱	سلام و احوال‌پرسی می‌کند؛ صنف را تنظیم می‌کند و از آنان حاضری می‌گیرد؛ درس روز گذشته را به صورت مختصر ارزیابی می‌کند؛ سپس عنوان درس را روی تخته می‌نویسد.	به تمام حرف‌ها و گفته‌های معلم به دقت گوش داده، پاسخ مناسب می‌دهند.	۵ دقیقه
۲	انگیزهٔ شاگردان را با طرح سؤال و یا سؤال‌های آغازین کتاب درسی بالا می‌برد؛ مانند: ۱- آیا می‌دانید چرا باید به افراد نیازمند کمک کنیم؟ ۲- آیا تا کنون کمکی به فقرا کرده‌اید؟	به اندازهٔ درک، فهم و توان خود جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ میانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۳	متن درس را از اول تا آخر برای شاگردان قرائت کرده، توضیح می‌دهد. علاوه بر خواندن متن درس، معلومات کافی دیگر نیز برای شاگردان در ارتباط با درس ارائه می‌کند.	به دقت تمام گوش می‌دهند. به معلومات ارائه شده از سوی معلم گوش فرا داده، توجه می‌کنند.	۱۰ دقیقه
٤	از یکی از شاگردان می‌خواهد تا درس را با صدای بلند بخواند؛ به شاگردان فرصت می‌دهد تا درس را دوباره به صورت آرام بخوانند و اگر مشکل و یا سؤالی دارند، بپرسند؛ سپس از آنان می‌خواهد که فعالیت درسی را انجام دهند.	درس را با صدای بلند می‌خوانند و اگر مشکل و یا سؤالی در ارتباط با درس دارند، می‌پرسند. همچنین فعالیتی را که از آنان خواسته شده است، انجام می‌دهند.	۱۰ دقیقه

مرحلهٔ پایانی تدریس			
شماره	**فعالیت‌های معلم**	**فعالیت‌های شاگرد**	**زمان**
۵	**ارزیابی** سؤالاتی را که در بخش ارزیابی آمده است، از شاگردان می‌پرسد؛ مانند: ۱- امام علی(ع) و حضرت زهرا برای شفای امام حسن و امام حسین چه نذر کردند؟ ۲- امام علی(ع) و حضرت زهرا غذای افطاری خود را به چه کسی دادند؟	به سؤالات به دقت توجه کرده، جواب می‌دهند و در صورت لزوم از معلم کمک می‌خواهند.	۱۰ دقیقه

معلومات تکمیلی درس سی و هشتم

فقیران و بینوایان قشری از اقشار مستضعف اجتماعی‌اند که به هر دلیلی ناتوان از دست‌یابی به وضعیت اقتصادی مناسب و مطلوب بوده و نیازمند یاری دیگر افراد جامعه هستند تا امرار معاش کنند.

بینوایان و فقیران هرچند دارای مراتب هستند؛ ولی همهٔ آنان استحقاق اموری؛ چون: احسان، اطعام، انفاق و زکات را دارا می‌باشند و بر کسانی که غنا و ثروتی دارند، به عنوان یک واجب عقلانی و شرعی است که به حال آنان رسیدگی کنند و حقوق ایشان را بپردازند؛ بنابراین، در هر مال انسان غنی و دارا، حقی برای فقیران وجود دارد و لازم است تا به حکم وظیفه و تکلیف آن را بپردازند.

بی‌گمان فقر به معنای ناتوانی انسان از تأمین ابتدایی‌ترین امور زندگی، یکی از آفات زندگی اجتماعی است؛ زیرا با توجه به انبوه نعمت‌های خدادادی، همهٔ انسان‌ها می‌بایست به طور طبیعی توان برآوردن نیازهای ابتدایی خود را داشته باشند. با این همه، به عللی چون زیاده‌خواهی، ظلم و تجاوز به حقوق و منافع از سوی برخی از انسان‌ها، عدم توزیع مناسب منابع تولید و انحصارطلبی برخی در آن، عدم توزیع مناسب ثروت و اموری از این دست، برخی از انسان‌ها از ابتدایی‌ترین حقوق خود؛ یعنی تأمین نیازهای ضروری زندگی باز مانده‌اند.

وجود فقر در هر جامعه‌ای بیانگر روابط ناسالم در آن جامعه، ظلم و بی‌عدالتی و فقدان ایمان واقعی است؛ زیرا با ایمان واقعی و عمل به آموزه‌های عقلانی و وحیانی، انسان‌ها به گونه‌ای رفتار می‌کنند که هیچ‌گونه نشانه‌ای از بی‌عدالتی در جامعه باقی نمی‌ماند؛ چرا که بی‌نیازان از دارایی خویش حق بینوایان را نپرداخته و در حق ایشان ظلم کرده و بی‌عدالتی روا داشته‌اند که ایشان در فقر زندگی می‌کنند؛ از این رو، امیر مؤمنان علی(ع) می‌فرماید: «**ما جاعَ فَقِیرٌ إلا بِما مَنَعَ غَنِیٌّ**»؛ هیچ فقیری گرسنه نماند، مگر آن‌که توانگری از دادن حق او ممانعت کرد.[1]

این گناه ثروتمندان است که با ظلم و عدم پرداخت حقوق بینوایان و فقیران، مردم را در گرسنگی، نیازمندی و احتیاج نگه می‌دارند و حق ایشان را نمی‌دهند. در روایت است: «**إنَّ النّاسَ ما افتَقَرُوا وَ لا احتاجُوا وَ لا جاعُوا وَ لا عَروا إلا بِذُنُوبِ الأغنِیاءِ**»؛ همانا مردم جز در اثر گناه ثروتمندان، فقیر و محتاج و گرسنه و برهنه نمی‌شوند.[2]

آثار فقر

خداوند در آیهٔ ۱۶ سورهٔ فجر، یکی از آثار فقر و تهیدستی را تغییر فضای تفکری بشر از مسیر درست معرفی می‌کند؛ زیرا فقر و تهیدستی، زمینه‌ساز بدگمانی به خداوند و لب‌گشودن به اعتراض و گلایه نسبت به اوست؛ از

---

۱. نهج البلاغه، ترجمه فیض الاسلام، ص ۱۲۴۲.

۲. محمدرضا حکیمی، الحیاه، ج ٤، ص ۳۲۹.

این رو، در هر جامعه‌ای اگر فقر وارد شود، از همان راه کفر نیز داخل شده و ایمان را فراری می‌دهد؛ زیرا در جامعه‌ای که فقیران در آن زندگی می‌کنند و ناتوان از برآوردن ابتدایی‌ترین نیازهای مادی خویش هستند، نمی‌توان امید داشت کسی در اندیشهٔ نظام احسن و عدالت‌محور خداوند باشد؛ چرا که آنچه را می‌بیند به عنوان نشانه‌ای از بی‌عدالتی می‌داند و برای هستی، خداوندی حکیم و پروردگاری عادل و قادر قایل نمی‌شود. براین اساس گفته شده است: «**كادَ الفَقرُ أن يَكُونَ كُفراً**»؛ نزدیک است که فقر به کفر منجر شود.[۱]

برای این‌که چنین فضای نامناسبی در جامعه پدید نیاید، باید برای از میان بردن فقر و کاهش آن، بر طبق آموزه‌های وحیانی اسلام عمل کرد تا شرایط به نفع فقر و کفر رقم نخورد؛ بلکه شرایط بر ضد آن تغییر کند. بر این اساس، لازم است امت اسلام با عمل به آموزه‌های وحیانی، در کاهش دردها و رنج‌های فقیران بکوشند و در یک فرآیندی فقر را به طور کامل از میان بردارند و یا آن را محدود ساخته و کاهش دهند. در چنین شرایطی است که دیگر فضا برای رشد کفر و بدگمانی نسبت به خداوند و عدالت وی به وجود نمی‌آید. از پیامبر گرامی(ص) روایت شده است که در امت اسلام فقر به کفر نمی‌انجامد؛ زیرا رحمت الهی از جهات مختلف بر امت اسلام می‌وزد و مؤمنان به حکم تکلیف و وظیفهٔ اسلامی، می‌کوشند تا رحمت الهی را در مهر و محبت خویش نشان دهند و با احسان و نیکوکاری، عطوفت الهی را مظهریت نمایند؛ از این رو، آن حضرت(ص) می‌فرماید: «**لَولا رَحمَةُ رَبِّی عَلی فُقَراءِ أُمَّتِی كادَ الفَقرُ أن يَكُونَ كُفراً**»؛ اگر رحمت پروردگارم بر تهیدستان امتم نبود، نزدیک بود فقر به کفر بینجامد».[۲]

۱. بحار الانوار، ج ۷۲، ص ۲۹.

۲. جامع الاخبار، ۱۰۹، فصل ٦٧، فی الفقراء.